

Accountantsverslag

Gemeente Bergen op Zoom

Boekjaar 2023

Aan de gemeenteraad van de
gemeente Bergen op zoom
Postbus 35
4600 AA Bergen op Zoom

ONDERWERP:
Accountantsverslag 2023

KENMERK:
Definitief

Geachte leden van de gemeenteraad,

In overeenstemming met de opdracht tot de controle van de jaarrekening 2023 van gemeente Bergen op Zoom, zoals overeengekomen in onze opdrachtbevestiging d.d. 8 september 2023, bieden wij u hierbij het accountantsverslag aan.

Het accountantsverslag bevat bevindingen en conclusies die naar aanleiding van onze werkzaamheden naar voren zijn gekomen. De bevindingen in dit verslag zijn besproken met de portefeuillehouder financiën en een afvaardiging van de ambtelijke organisatie.

Wij hebben u op 12 juni 2024 gemachtigd om onze goedkeurende controleverklaring op te nemen in uw jaarrekening 2023.

Wij vertrouwen erop u hiermee voldoende te hebben geïnformeerd en zijn graag bereid de inhoud van deze rapportage nader toe te lichten.

Met vriendelijke groet,
Baker Tilly (Netherlands) N.V.

drs.
Eindverantwoordelijk accountant

Inhoudsopgave

Bestuurlijke samenvatting

Opdracht, scope en uitkomsten

Belangrijkste bevindingen

Financiële positie

Bevindingen interne beheersing

Overige onderwerpen

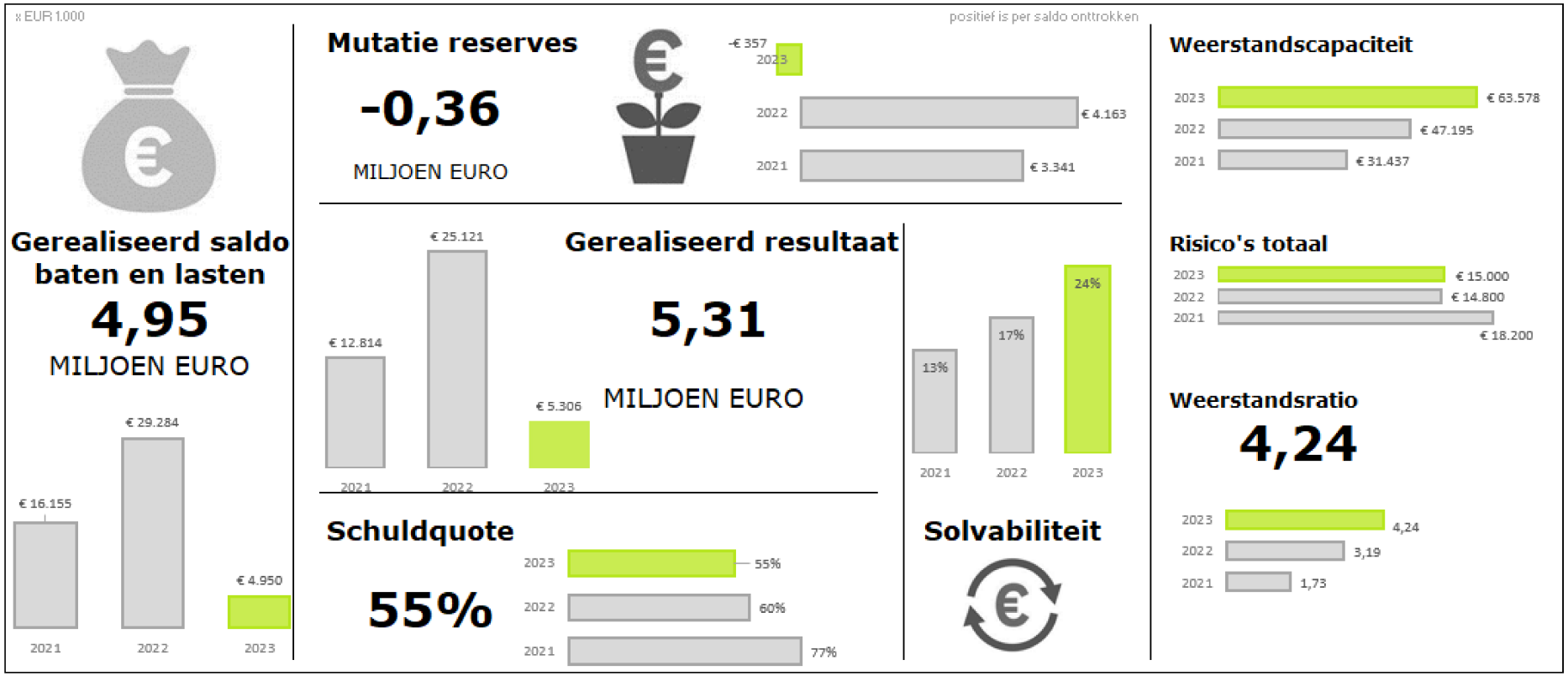
Bijlagen

Bestuurlijke samenvatting

Bestuurlijke samenvatting

Financiële kengetallen en signaleringwaarden

Cijfers gebaseerd op jaarrekening 2023.

Bestuurlijke samenvatting

	Wij hebben op 12 juni 2024 bij de jaarrekening 2023 een goedkeurende verklaring verstrekt voor de getrouwheid van de jaarrekening.
	Het jaarverslag is cf. NV COS 720 verenigbaar met de jaarrekening en voldoet in materiële zin aan de laatste actuele voorschriften.
	Het Besluit Begroting en Verantwoording is in alle opzichten nageleefd in 2023. Gemeente Bergen op Zoom heeft er voor gekozen de rechtmatigheidsverantwoording in de jaarrekening en de toelichting hierop in de paragraaf bedrijfsvoering onderdeel te laten zijn van het jaarverslag, ondanks dat dit conform de BBV in formele zin nog niet verplicht is. Op deze wijze heeft de gemeente Bergen op Zoom invulling gegeven aan de aanbeveling van het Rijk om de verantwoording op te nemen, zoals de wetgever had beoogd. Op deze wijze wordt ook invulling gegeven aan de lokale afspraken tussen het college en de gemeenteraad, zoals opgenomen in de aangepaste verordeningen. Tevens kan de toezichthouder en het Rijk gebruik maken van de opgenomen verantwoording.
	Uit onze controle met betrekking tot ons getrouwheidsoordeel blijken diverse (on)gecorrigeerde controleverschillen. Deze zijn voor een deel gecorrigeerd in de definitieve versie van de jaarrekening. Deze correcties worden in dit verslag toegelicht. Opvallend is dat de controleverschillen voor een belangrijk deel toezien op dezelfde posities als waar dit vorig jaar het geval was. Wel zien we dat de omvang van de correcties zijn afgenomen. De resterende ongecorrigeerde controleverschillen hebben betrekking op de onjuist toegepaste afgrenzing van subsidies, de juiste afgrenzing van de kosten en de juistheid van de winstneming grondexploitaties.
	Wij hebben vastgesteld dat de bezoldigingen over 2023 in overeenstemming zijn met de Wet normering topinkomens (WNT) en dat de jaarrekening 2023 van de gemeente Bergen op Zoom voldoet aan de publicatieverplichtingen van de WNT.
	Wij hebben geen ongecorrigeerde controleverschillen (fouten en/of onzekerheden) in de verantwoorde informatie in de SiSa-bijlage geconstateerd. Wel zijn er diverse correcties naar aanleiding van onze controle doorgevoerd. We achten het noodzakelijk dat zowel de dossiervorming binnen de gemeente Bergen op Zoom rondom de omvangrijke SiSa-regelingen, als de kennis daaromtrent wordt verbeterd.

Bestuurlijke samenvatting

	Het boekjaar 2023 sluit met een financieel resultaat van € 5,3 miljoen (voordelig). De totale vermogenspositie van de gemeente Bergen op Zoom bedraagt € 80,4 miljoen (2022: € 75,4 miljoen) met een solvabiliteitsratio van 23,5% (2022: 21,7%). De vermogenspositie is verbetert ten opzichte van voorgaande jaren. Het college concludeert in de paragraaf weerstandvermogen en risicobeheersing dat de weerstandscapaciteit toereikend is en de weerstandsratio ter hoogte van 4,24 goed is.
	1 januari 2023 is het boekjaar waarop de gemeente Bergen op Zoom voor het eerst dient te rapporteren in het kader van de rechtmatigheidsverantwoording. Wij constateren dat de gemeente Bergen op Zoom deze verantwoording heeft opgenomen in de jaarrekening en de bevindingen op het gebied van begrotingsrechtmatigheid en investeringsbudgetten (kredieten) heeft toegelicht in de paragraaf bedrijfsvoering. Wij constateerden bij start van onze controle dat er aan de rechtmatigheidsverantwoording nog onvoldoende aandacht was geschonken en dat deze nog niet gereed was. Zoals wij u eerder rapporteerden in onze management letter is er nog geen volwaardig ingestelde verbijzonderde controle (op dit moment worden met name achteraf steekproeven uitgevoerd) en nog geen gestructureerde aanpak voor controles op o.a. het voorwaardencriterium (toetsing of Europese aanbestedingsgrens is overschreven). Tijdens onze controle hebben wij ondersteuning geleverd om te komen tot een gedegen rechtmatigheidsdossier ter ondersteuning van de opgenomen conclusies. Hieruit is gebleken dat er geen sprake is van (materiële) onrechtmatigheden hoger dan de met u afgesproken goedkeuringstolerantie. Wel zijn er rechtmatigheidsfouten boven de rapporteringstolerantie opgenomen, het totaal onrechtmatigheden vanuit het voorwaardencriterium bedraagt € 1,4 miljoen en is toegelicht onder paragraaf bedrijfsvoering. Voorts zien de onrechtmatigheden toe op de acties die het college heeft ondernomen in het kader van Misbruik en Oneigenlijk gebruik die volgens de commissie BBV gerapporteerd moeten worden. De opgelegde vorderingen in het kader van dit Misbruik bedragen € 457.000. Wij concluderen dan ook dat de rechtmatigheidsverantwoording een getrouw beeld geeft. Het totaal van de rechtmatigheidsbevindingen van het college komt uit op € 1,8 miljoen. Deze bevinding ziet geheel toe op een overschrijding van de lasten. Deze overschrijding is passend binnen het beleid en de afspraken tussen raad en college, daarmee behoeft het college deze overschrijdingen niet mee te wegen. Wij adviseren u kennis te nemen van de toelichting die het college opgenomen heeft in de paragraaf bedrijfsvoering.
	De samenwerking met de gemeente Bergen op Zoom is intensief geweest, waarbij we op dit moment ten opzichte van vorig jaar verder zijn in onze controle. De oplevering van het balansdossier vanuit de gemeente was bij aanvang van de controle nog niet volledig, onder andere als gevolg van het feit dat de regelgeving rondom de rechtmatigheidsverantwoording en de nieuwe SiSa-regelingen pas zeer laat bekend waren. De gemeente heeft bij start van de controle voorgesteld van beide kanten de mogelijke inspanning te leveren om de controle wel aan te vangen en de bestuurlijke deadlines te halen. Gaandeweg onze controle is gebleken dat bij diverse posities de gewenste/gebruikelijke diepgang ontbrak in de uitgevoerde (voorbereidende) analyses. Dit heeft geleid tot correcties en tot inefficiënties bij de uitvoering van onze controle. Gezamenlijk met de ambtelijke organisatie hebben wij in 2023 getracht dit proces te verbeteren door striktere begeleiding en presentaties te geven, echter de vruchten hiervan zijn (nog) niet zichtbaar geweest bij de jaarrekeningcontrole. We zien wel dat door de gemeente recent acties zijn ondernomen om de afdeling finance en control te versterken. In overleg met uw ambtelijke organisatie zijn wij doorgegaan met onze controle om de afgesproken tijdslijn met de Raad te kunnen borgen in het kader van het verantwoording afleggen door het College middels de jaarrekening 2023. Hierbij heeft de ambtelijke organisatie veel inzet getoond om te komen tot het eindresultaat. Wij zullen de controle 2023 met een ambtelijke afvaardiging evalueren. Belangrijk voor de gemeente is om kwantitatief en kwalitatief qua bezetting weer op niveau te komen. Het is hierbij van belang dat beter wordt gestuurd op processen en dat lijnmanagers zich verantwoordelijk voelen voor de financiële inhoud en voor de kwaliteit van de op te leveren (voorbereidende) analyses ten behoeve van het balansdossier.

Opdracht, scope en uitkomsten

Opdracht, scope en uitkomsten

Reikwijdte van de controle
De jaarstukken van uw gemeente bestaan uit:
- Het jaarverslag (programmaverantwoording + paragrafen).
- De jaarrekening.
- Bijlagen.

Met de opdrachtbevestiging 2023 heeft u ons opdracht gegeven tot het controleren van de jaarrekening 2023. De reikwijdte van onze controle staat omschreven in deze opdrachtbevestiging. Er is gedurende het verloop van de controle geen sprake geweest van een beperking in de reikwijdte van onze controle. Voor een nadere toelichting verwijzen wij tevens naar het op 23 oktober 2023 door ons uitgebrachte controleplan.

Overzicht toleranties
De materialiteit bij de uitvoering van onze controle is € 3.090.000. Deze materialiteit sluit aan op het door de gemeenteraad op 21 september 2023 vastgestelde controleverordening over boekjaar 2023.

	Grondslag	Bedrag
Goedkeuringstolerantie fouten	1% lasten inclusief toevoegingen reserves	€ 3.090.000
Goedkeuringstolerantie onzekerheden	3% lasten inclusief toevoegingen reserves	€ 9.270.000
Rapporteringstolerantie	5% van de goedkeuringstolerantie	€ 155.500

De toleranties voor de rechtmatigheidsverantwoording zijn vastgelegd in uw financiële verordening, zoals vastgesteld door de Raad op 21 september 2023.

Dit leidt ertoe dat de door het college opgestelde rechtmatigheidsverantwoording is opgesteld op basis van de volgende toleranties (zie rechts).

	Grondslag	Bedrag
Goedkeuringstolerantie fouten	1% lasten inclusief toevoegingen reserves	€ 3.090.000
Rapporteringstolerantie	Conform afspraak in de financiële verordening	€ 100.000

Kernpunten en significante risico's in de controle
Wij hebben voldoende en geschikte controle-informatie verkregen, onder andere met betrekking tot de volgende kernpunten van de controle:
- Waardering van de grondexploitaties;
- Getrouwheid rechtmatigheidsverantwoording;
- Doorbreking van administratieve organisatie/interne beheersing door het management;
- Schattingsposten en veronderstellingen van het management;
- Toereikende onderbouwing onderhoudsvoorzieningen;
- Waardering activa (waaronder strategische gronden);
- Invoering rechtmatigheidsverantwoording.

Uitkomsten
Wij hebben op 12 juni 2024 bij de jaarrekening 2023 een goedkeurende verstrekt voor de getrouwheid van de jaarrekening.

De geconstateerde controleverschillen zijn gecorrigeerd in de definitieve versie van de jaarrekening.

Er resteren nog diverse ongecorrigeerde controleverschillen ter hoogte van € 1,5 miljoen. De diverse controleverschillen kennen echter een nadelig en voordelig effect waardoor het jaarrekeningresultaat per saldo voor € 80.000 wordt beïnvloed. Wij verwijzen hiertoe naar bijlage B.

De genoemde fouten en onzekerheden blijven binnen de goedkeuringstoleranties.

Opdracht, scope en uitkomsten

Proces jaarrekeningcontrole
Evenals afgelopen jaar constateren wij dat het controleproces moeizaam is verlopen, waarbij naar onze mening wel de nodige aanvullende acties (periodiekere afstemming, gegeven presentatie, duidelijker op-te-leveren-stukken lijst, etc.) gezamenlijk zijn genomen om verbetering te bewerkstelligen. De oplevering van het balansdossier was bij aanvang van de controle nog niet volledig. De gemeente heeft bij start van de controle voorgesteld van beide kanten de mogelijke inspanning te leveren om de controle wel aan te vangen en de bestuurlijke deadlines te halen. Gaandeweg onze controle is gebleken dat bij enkele posities de gewenste/gebruikelijke diepgang ontbrak in de uitgevoerde (voorbereidende) analyses. Ook de voorbereidende werkzaamheden ten aanzien van de SiSa's waren bij start van de controle nog niet afgerond door de gemeente. Dit heeft geleid tot correcties in onze controle en tot inefficiënties bij de uitvoering van onze controle.

Voorbeelden hiervan zijn analyses omtrent posities onder voorzieningen, waardering van de materiële vaste activa en kortlopende verplichtingen (met name in relatie tot de SiSa's). Wij adviseren u tevens bij raadsvoorstellen waar mogelijk sprake is van een financiële impact tegelijkertijd in het voorstel éénduidig de financiële consequenties en uitwerking te betrekken en bij het opstellen van de jaarrekening waar nodig te actualiseren. In overleg met uw ambtelijke organisatie zijn wij doorgegaan met onze controle om de afgesproken tijdslijn met de Raad te kunnen borgen in het kader van het verantwoording afleggen door het College middels van de jaarrekening 2023.

Door verloop van personeel de afgelopen jaren (o.a. op kritische financiële posities in de organisatie) zien wij verlies aan kennis van hoe de processen binnen de gemeente verlopen c.q. horen te verlopen. Op dit moment zijn ook enkele belangrijke posities – althans in het kader van de jaarrekeningcontrole – vanuit inhuur geborgd. Het is zaak om kwalitatief goed (vast) personeel voor de finance & control posities aan te trekken en flink te investeren in de kennis van uw gemeente. Wij vragen uw nadrukkelijke aandacht hiervoor. Gebleken is dat in voorgaande jaren door finance & control veel werkzaamheden en analyses werden uitgevoerd, welke feitelijk in de lijn behoren.

Het is hierbij van belang dat beter wordt gestuurd op processen en dat lijnmanagers verantwoordelijker worden voor de op te leveren (voorbereidende) analyses ten behoeve van het balansdossier in plaats van de gevolgen op te lossen aan het eind van het proces. We zien dat hier in 2023 de eerste acties op zijn ingezet en adviseren het college de geïdentificeerde acties verder door te zetten. Daarbij vragen we met name aandacht voor het financieel afsluitproces. Met het versterken van de afdeling finance & control is hier recent een eerste stap in gezet.

Uiteraard zullen wij deze situatie voor de controle 2024 met een ambtelijke afvaardiging evalueren en kijken waar de gemeente tijdelijk oplossingen dient te treffen om een soortgelijk proces te voorkomen. Op dit moment zal door bovenstaande ontwikkeling het nog enige tijd vergen om te komen tot afronding van de controle aan onze zijde. Wij streven naar een afwikkeling eerder dan voorgaand jaar zodat de raad bij de raadsbehandeling over onze controleverklaring bij de jaarrekening beschikt.

Frauderisico's en continuïteit
Onze controleverklaring over boekjaar 2023 bevat, gelijk aan voorgaand jaar, een verplichte paragraaf over onze werkzaamheden met betrekking tot fraude en een met betrekking tot continuïteit. Dit op basis van de vanaf 2022 gewijzigde beroepsregels voor accountants (NV COS 700). Hieronder wordt uiteengezet hoe de accountant bij de controleaanpak inspeelt op risico's ten aanzien van fraude en continuïteit en worden de uitgevoerde werkzaamheden toegelicht. De mate van detail en de omvang van de rapportage over fraude en continuïteit in de controleverklaring hangen onder meer af van de onderkende risico's, de omvang en aard van de organisatie alsmede de bevindingen naar aanleiding van de werkzaamheden.

Frauderisico's
Zoals ook in ons controleplan opgenomen bevindt het college dan wel het management zich in een unieke positie om fraude te plegen, omdat het in staat is de administratieve vastleggingen te manipuleren en frauduleuze financiële overzichten op te stellen door interne beheersingsmaatregelen te doorbreken, die anderszins effectief lijken te werken. Een incentive van het college of management zou hierbij kunnen zijn om op die wijze een betere financiële situatie of prestatie te presenteren. Onze beroepsregels schrijven voor dat de accountant dit risico in zijn controle onderkend.

Opdracht, scope en uitkomsten

Om dit frauderisico te ondervangen hebben wij de volgende werkzaamheden verricht:
- Analyseren en beoordelen van op basis van risicocriteria geselecteerde journaalposten en hierop specifieke controlewerkzaamheden verricht om de nauwkeurigheid van de geselecteerde journaalposten te controleren;
- Analyse van aanpassingen die tijdens het opstellen van de jaarrekening zijn gemaakt;
- Beoordelen van belangrijke schattingen en de schattingsprocessen van het college of management zoals de waardering van de grondexploitaties, vaste activa en vorderingen en het toereikend zijn van voorzieningen. Hierbij hebben we in het bijzonder aandacht gehad voor het inherente risico van vooringenomenheid van het college bij deze posten;
- Beoordelen van significante transacties buiten het kader van de normale bedrijfsuitoefening om;
- Doornemen van notulen van vergaderingen van het management, college en de raad.

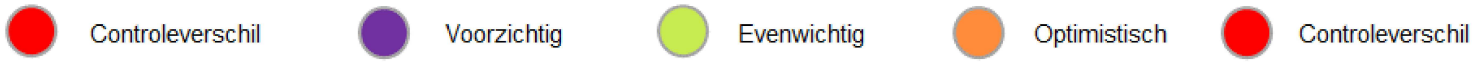
Ten opzichte van de planningsfase hebben we geen andere en/of aanvullende frauderisico's geconstateerd.

Continuïteit
Als onderdeel van de vereisten voor de nieuwe controleverklaring hebben wij ook de continuïteitsveronderstelling getoetst. Wij hebben vastgesteld dat de gemeente Bergen op Zoom voor de jaren 2024 en 2025 een sluitende meerjarenbegroting heeft. Daarnaast geven de financiële kengetallen inclusief het weerstandsrisico geen reden tot twijfel of de gemeente haar activiteiten in continuïteit kan voortzetten. De gemeente Bergen op Zoom heeft de afgelopen jaren haar financiële positie verbeterd vanuit de positief behaalde resultaten.

Schattingen

Management schattingen
Bij het opstellen van de jaarrekening maakt het college belangrijke schattingen en licht deze toe in de jaarrekening. Wij hebben de schattingen die het college heeft gemaakt bij het opstellen van de jaarrekening 2023 beoordeeld en gecontroleerd. De belangrijkste schattingen in de jaarrekening betreffen:

Schatting	Beoordeling 2023	Beoordeling 2022	Onze zienswijze m.b.t. significante kwalitatieve aspecten en de (mogelijk) kwantitatieve omvang
Waardering van (im)materiële vaste activa			Wij zijn van mening dat de schattingen met betrekking tot de (im)materiële vaste activa een evenwichtig beeld geven van de waardering van uw (im)materiële vaste activa. Wel kan de onderbouwing van deze waardering aan kwaliteit winnen, zoals verderop in ons verslag toegelicht.
De waardering van de langlopende vorderingen			Wij zijn van mening dat de schattingen met betrekking tot de langlopende vorderingen een evenwichtig beeld geven van de waardering van uw langlopende vorderingen.
De waardering van grondexploitaties			Wij zijn van mening dat de schattingen met betrekking tot de grondexploitatie een evenwichtig beeld geven van de waardering van uw grondexploitaties. Vanaf het boekjaar 2023 is gewerkt met aanvullende afslagen voor ingeschatte risico's waarbij de tussentijdse winstneming conservatiever en lager wordt ingeschat. Voor een uiteenzetting hiervan verwijzen wij naar paragraaf "waardering van de grondexploitaties" van dit accountantsverslag.
De waardering van debiteuren en vorderingen			Wij zijn van mening dat de schattingen met betrekking tot de vorderingen een evenwichtig beeld geven van de waardering van uw vorderingen.
De waardering van de voorzieningen			Wij zijn van mening dat de schattingen, na doorvoeren van correcties in het jaarrekeningtraject, met betrekking tot de voorzieningen een evenwichtig beeld geven van de toereikendheid van de voorzieningen. Wel vragen we het college de blijvende aandacht van de financiële onderbouwing van de onderhoudsvoorzieningen. Hiervoor verwijzen wij naar de paragraaf bevindingen van dit accountantsverslag.

Belangrijkste bevindingen

De rechtmatigheidsverantwoording

Inleiding
In de jaarstukken 2023 is door het college verantwoording afgelegd over de rechtmatigheid van de baten en lasten.

Deze verantwoording bestaat uit:
- De rechtmatigheidsverantwoording opgenomen in de jaarrekening; en
- De toelichting op de rechtmatigheidsverantwoording in de paragraaf bedrijfsvoering

Door een wijziging van de gemeentewet in 2023 is deze verantwoording een verplichting voor uw gemeente.

De jaarstukken worden opgesteld conform de BBV. Deze verslaggevingstandaard is nog niet geactualiseerd naar de 'nieuwe' gemeentewet, waardoor het conform de BBV nog niet verplicht is deze verantwoording toe te voegen aan de jaarstukken.

De gemeente heeft er voor gekozen (zoals het Ministerie aanbevolen heeft) om de rechtmatigheidsverantwoording desondanks toch op te nemen in de jaarrekening en toe te lichten in de paragraaf bedrijfsvoering. Op deze wijze wordt ook invulling gegeven aan de lokale afspraken tussen het college en de gemeenteraad, zoals opgenomen in de aangepaste verordeningen. Tevens kan de toezichthouder en het Rijk gebruik maken van de opgenomen verantwoording.

Wij willen u erop wijzen dat, vanwege deze wijziging van de gemeentewet, het oordeel in de controleverklaring niet meer toeziet op de rechtmatigheid. De conclusies inzake rechtmatigheid zijn toegelicht door het college op pagina 153 van de jaarrekening. Wij hebben, als onderdeel van de controle op de jaarrekening, de getrouwheid van deze verklaring gecontroleerd.

De toelichting op de rechtmatigheidsverantwoording is door het college van de gemeente Bergen op Zoom opgenomen in de paragraaf bedrijfsvoering.

De rechtmatigheidsverantwoording
Bij onze werkzaamheden hebben wij de volgende bevindingen en aanbevelingen geconstateerd. Wij constateren dat bij start van onze controle er aan de rechtmatigheidsverantwoording nog onvoldoende aandacht was geschonken en dat het onderliggende dossier nog niet gereed was. Zoals wij u eerder rapporteerden in onze managementletter is er nog geen volwaardige ingestelde verbijzonderde controle (op dit moment worden met name achteraf steekproeven uitgevoerd) en nog geen gestructureerde aanpak voor controles op o.a. het voorwaardencriterium (toetsing of Europese aanbestedingsgrens is overschreden). Tijdens onze controle hebben wij ondersteuning geleverd om te komen tot een gedegen rechtmatigheidsdossier ter ondersteuning van de opgenomen conclusies te komen. We adviseren u de verbijzonderde interne controlefunctie verder te versterken en volgens een goede plan-do-check-act cyclus te laten werken.

Voorwaardencriterium
Wij constateren dat uw gemeente pas achteraf een zogenaamde 'spend-analyse' uitvoert om mogelijke onrechtmatigheden te analyseren. Uiteindelijk heeft de VIC (verbijzonderde interne controle) deze taak op haar genomen. We merken op dat de vastlegging van de onderbouwing van de conclusie van de gemeente op individuele aanbestedingstrajecten aan duidelijkheid moet winnen. Het toevoegen van linkjes naar de brondocumenten evenals het duidelijk vastleggen van de overwegingen ten aanzien van de conclusie maakt dat het voor een derde ook zelfstandig leesbaar hoe de terecht getrokken conclusie onderbouwd is. Uit de spend-analyse is gebleken dat er geen sprake is van (materiële) onrechtmatigheden hoger dan de met u afgesproken goedkeuringstolerantie. Wel zijn er rechtmatigheidsfouten boven de rapporteringstolerantie opgenomen, het totaal onrechtmatigheden vanuit het voorwaardencriterium bedraagt € 1,4 miljoen en is toegelicht onder paragraaf bedrijfsvoering.

Begrotingsrechtmatigheid
Wij constateren dat de gemeente een analyse heeft uitgevoerd en gedocumenteerd ten aanzien van de begrotingsrechtmatigheid. De overschrijdingen zijn in de definitieve versie toereikend toegelicht en zijn door het college beoordeeld aan de hand van de in de financiële verordening gemaakte afspraken.

Op de volgende pagina hebben we een overzicht van deze bevindingen opgenomen.

De rechtmatigheidsverantwoording

Programma	Lasten werkelijk	Overschrijdingen t.o.v. begroting (na wijziging)	Past overschrijding binnen beleid	Toelichting college
Programma 1 Bestuur en Ondersteuning	€ 39,4 miljoen	€ 0,26 miljoen	Ja	Budgetoverschrijdingen die geheel of grotendeels worden gecompenseerd door direct gerelateerde opbrengsten, dan wel passend zijn binnen het programma en de overschrijding was niet eerder te voorzien (met name veroorzaakt vanuit naheffing vanuit een boekenonderzoek ad € 1,3 miljoen).
Programma 8 Werk en Inkomen	€ 62,8 miljoen	€ 1,11 miljoen	Ja	Budgetoverschrijdingen die voortkomen uit feit dat er na 2de concernbericht 2023 is gebleken dat er veel meer (nieuwe) bijstandsuitkeringen uitbetaald moesten worden die niet eerder voorzien konden worden. Wordt grotendeels gecompenseerd door hogere bijdrage BUIG.
Programma 9 Milieu Financieel beleid	€21,6 miljoen	€ 0,15 miljoen	Ja	Budgetoverschrijdingen die geheel of grotendeels worden gecompenseerd door direct gerelateerde opbrengsten, dan wel passend zijn binnen het programma en de overschrijding was niet eerder te voorzien.

Afgelopen najaar heeft de commissie BBV nadere uitspraken gedaan over het begrip tijdigheid. Hierin is toegelicht dat alle over- en onderschrijdingen van zowel baten als lasten onrechtmatig zijn, indien zij niet tijdig zijn gemeld. De commissie BBV heeft daarbij geadviseerd om tussen de gemeenteraad en het college hier nadere afspraken over te maken. Deze afspraken zijn vastgelegd in de raadsinformatiebrief begrotingsrechtmatigheid welke op 21 december 2023 naar de raad is verzonden.

Daarmee zijn de gerapporteerde onderschrijdingen op baten en lasten en overschrijdingen op baten rechtmatig en tijdig aan de raad gemeld. Wel adviseren we het college om de afwijkingen nader te analyseren om zodoende het begrotingsproces en daarmee de voorspelbaarheid van de afwijkingen verder te optimaliseren. Om deze reden vraagt de commissie BBV ook aandacht voor de analyse van begrotingsafwijkingen anders dan overschrijdingen op de lasten. Tevens adviseren wij u de financiële verordening hierop aan te passen. Dit laatste is al in voorbereiding bij de organisatie.

Kredietrechtmatigheid
Voor wat betreft de kredietrechtmatigheid constateren we dat er één overschrijding op een krediet is geconstateerd. Dit betreft een overschrijding van € 0,6 miljoen op project de Linie. In de definitieve jaarrekening is deze overschrijding in de paragraaf bedrijfsvoering toegelicht, de Raad is hierover per separate brief geïnformeerd in januari 2024. De overschrijding is daarmee niet als onrechtmatig aangemerkt.

M&O criterium
Wij constateren dat de gemeente Bergen op Zoom M&O-beleid (Misbruik en Oneigenlijk Gebruik) heeft ingeregeld om misbruik met verstrekte overheidsgelden te voorkomen. Dit beleid is verankerd in de procedures van verstrekken en beëindigen van uitkeringen en van de subsidies, echter nog niet geformaliseerd. Tijdens de verbijzonderde interne controle al dan niet binnen ISD Brabantse Wal, wordt de naleving hiervan getoetst.

In de controle hebben wij geen bijzonderheden geconstateerd. De werkelijke terugvorderingen vanuit Misbruik en Oneigenlijk gebruik bedragen € 0,5 miljoen.

Toelichting paragraaf bedrijfsvoering
We constateren dat de toelichting aangaande de rechtmatigheidsverantwoording in de paragraaf Bedrijfsvoering voldoet aan de wettelijk gestelde eisen en aan de afspraken die tussen de raad en het college zijn gemaakt.

Grondexploitaties

Algemeen
De waardering van de grondexploitaties is gebaseerd op diverse schattingen en aannames. De schattingsonzekerheid is door alle externe ontwikkelingen de afgelopen jaren hoog en vormt daarom een significant risico in onze controleaanpak. De complexiteit in de projectontwikkeling omvat de volgende risico's:

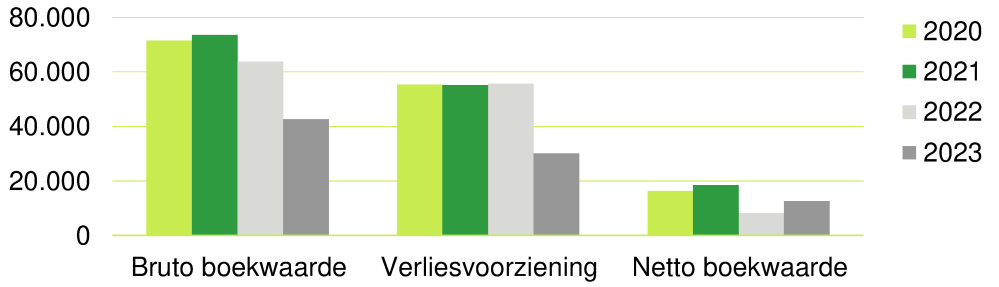
- De vraag naar (betaalbare) woningen is fors hoger dan het aanbod.
- Stijgende energie- en grondstofprijzen.
- Krapte op de arbeidsmarkt.
- Stikstofproblematiek.
- Beschikbaarheid van aansluitingen nutsvoorzieningen.
- Verduurzamingsopgave.
- Stijgende rente.
- Macro-economische factoren zijn minder stabiel.

De hogere onzekerheid en volatiliteit in de gehanteerde aannames kan doorwerken in het verwachte eindresultaat en de waardering van uw grondexploitaties. Deze hogere mate van onzekerheid maakt het belangrijker om een adequate toelichting op te nemen in de jaarrekening. De gemeente Bergen op Zoom heeft deze schattingsonzekerheid toegelicht op pagina 137.

Algemeen
De waardering van de grondexploitaties is een significant risico in onze controleaanpak, vanwege de hogere mate van schattingsonzekerheid. Wij hebben het proces rondom de totstandkoming van de waardering in opzet en bestaan getoetst en aanvullend gegevensgerichte werkzaamheden uitgevoerd. Wij achten de waardering aanvaardbaar en vinden de veronderstellingen redelijk. Hieronder hebben wij de ontwikkeling van uw grondexploitatie gedurende de afgelopen vier jaar weergegeven.

Waardering inclusief specifieke projectrisico's
Hieronder hebben wij de ontwikkeling van uw grondexploitatie gedurende de afgelopen vier jaar weergegeven.

Grafiek ontwikkeling grondexploitaties (x € 1 miljoen)

Ten opzichte van 31 december 2022 is de boekwaarde van de post grondexploitatie afgenomen met € 4,6 miljoen. De toename van de boekwaarde ten opzichte van 2022 is als volgt samen te vatten:

(x € 1.000)	2023	2022
Boekwaarde per 1 januari	8.220	19.207
Investeringen (inclusief overboeking gronden)	13.469	8.709
Grondverkopen	-12.105	- 23.702
Tussentijdse winstneming	2.826	4.518
Mutatie verliesvoorziening	82	- 512
Afgesloten grondexploitaties	110	-
Boekwaarde per 31 december	**12.602**	**8.220**

Grondexploitaties

Gehanteerde parameters
De waardering van uw grondexploitaties is voor een groot deel afhankelijk van de gemaakte schattingen. Om inzicht te krijgen in de financiële risico's stelt de gemeente exploitatieoverzichten op waarin schattingen zijn opgenomen. Aan deze schattingen liggen diverse parameters en uitgangspunten ten grondslag. Wij hebben de door gemeente Bergen op Zoom gehanteerde uitgangspunten en parameters getoetst. De belangrijkste uitkomsten hiervan kunnen als volgt worden samengevat:

Parameter	2023	2022
Kostenstijging	🟢	🟢
Opbrengstenstijging	🟢	🟢
Rekenrente	🟢	🟢
Disconteringsvoet	🟢	🟢
Programmering	🟢	🟢
Verkoopprijzen	🟢	🟢

Legenda status:
🟢 = evenwichtig
🟡 = optimistisch
🔵 = voorzichtig
🔴 = controleverschil

Kostenstijging
De gehanteerde parameter voor de kostenstijging is 2,5% (2022: 4,5%) en ligt in lijn met de landelijke prijsindexcijfers. Gezien de prijsontwikkelingen in de markt en de toegenomen volatiliteit daarvan is het van belang de ontwikkelingen hierin goed te monitoren. Voor het inzicht heeft u in de jaarrekening toegelicht wat een 1,5% hogere kostenindex doet op de waardering (winstbijstelling/verliesneming).

Opbrengstenstijging
Het college rekent met de volgende opbrengstenstijging(en) 1% (2022: 0%).
Op basis van de momenteel beschikbare informatie achten wij deze parameter evenwichtig.

Rekenrente
Het college rekent binnen de huidige grondexploitaties met een toekomstige rekenrente van 1,9% (2022: 1,78%). De rekenrente is gebaseerd op de huidige leningenportefeuille van gemeente Bergen op Zoom. Deze grondslag is in overeenstemming met de notitie grondexploitaties en de bepaling in de notitie rente van de commissie BBV. Wij achten deze parameter evenwichtig.

Disconteringsvoet
De disconteringsvoet die moet worden gehanteerd in de berekening van de contante waarde ten behoeve van het treffen van een verliesvoorziening voor negatieve grondexploitaties is door de commissie BBV voor alle gemeenten gelijkgesteld aan het maximale meerjarig streefpercentage van de Europese Centrale Bank voor inflatie binnen de Eurozone (2%). Dit percentage is door de gemeente correct toegepast, waardoor wij deze parameter kwalificeren als evenwichtig.

Programmering
De programmering van de grondexploitaties wordt actief gemonitord door de gemeente Bergen op Zoom. De ingerekende programmering ligt in lijn met vorig jaar en is onder andere gebaseerd op interne en externe onderzoeken. Vanuit de realisatie 2023 zijn er geen signalen dat de programmering niet reëel is.

Verkoopprijzen
De verkoopprijzen voor zowel woningen als bedrijven zijn niet significant gewijzigd. Gedurende 2023 hebben voor zowel woningen als bedrijven verkopen plaatsgevonden waarbij de ingerekende prijs is gerealiseerd.

Bevindingen grondexploitaties
Voorbereidingskredieten
We constateerden dat de gemeente een viertal nieuwe projecten had "geopend" als grondexploitatie (voor een bedrag van € 189.000). Voor deze projecten is per ultimo boekjaar 2023 nog geen sprake van door de Raad goedgekeurde grondexploitaties maar hebben de status van uitgaven binnen geaccordeerde voorbereidingskredieten. Deze bedragen zijn naar aanleiding van deze bevinding geherrubriceerd naar de immateriële vaste activa.

Grondexploitaties

Waardering inclusief specifieke projectrisico's

Verliesvoorziening
Binnen de grondexploitaties verantwoordt u een verliesvoorziening van € 30,0 miljoen (2022: € 55,7 miljoen). Deze verliesvoorziening is reeds grotendeels in het verleden gevormd. De verwachting is dat de meeste van deze projecten komende jaren tot een afronding komen waarmee de verliesvoorziening afgewikkeld wordt. In 2023 is de grondexploitatie Nieuwe Vesting Zuid West gesloten waarbij een verliesvoorziening van in totaal € 26,7 miljoen is afgewikkeld, dit verklaart ook grotendeels de mutatie ten opzichte van voorgaand jaar. Het uiteindelijke verlies op dit project was € 0,4 miljoen hoger dan vorig jaar ingeschat.

Toetsing ondernemerspoort
Bij de invoering van de vennootschapsbelastingplicht (VPB) voor gemeenten is gekeken of uw gemeente door de 'ondernemerspoort' gaat. Uw gemeente gaat door de ondernemerspoort als activiteiten aangemerkt worden als 'winstgevend'. Doordat veel grondexploitaties uit het verleden verlieslatend waren, kwam uw gemeente voorheen niet door de ondernemerspoort, waardoor u geen VPB hoeft te bepalen. De laatste twee jaar zijn er grondexploitaties geopend met een verwachte winst, waardoor u mogelijk wel door de ondernemerspoort gaat en VPB moet gaan afdragen. Voorgaand jaar is besloten hiertoe nader onderzoek te plegen in 2023.

Uit een recente analyse (en fiscaal onderzoek) blijkt dat u nog niet door de ondernemingspoort gaat, mede doordat de aanleg van de randweg nog meegenomen wordt in deze analyse. Wij achten dit uitgangspunt verdedigbaar, maar adviseren dit standpunt wel af te stemmen met de Belastingdienst. Indien de Belastingdienst niet akkoord gaat met deze uitgangspunten, bestaat het risico dat u mogelijk VPB moet gaan afdragen. Deze VPB last kan significante impact hebben op het resultaat van u grondexploitatie. Wij adviseren u de VPB-scan te blijven actualiseren. De verwachting is dat u mogelijk in 2024 wel door de ondernemingspoort gaat omdat er in 2023 weer enkele (verlieslatende) grondexploitaties zijn afgerond.

Specifieke projectrisico's
We vragen al enige jaren aandacht voor de verdere verbetering van de betrouwbaarheid van de schattingen rondom de grondexploitaties. Ook dit jaar zien we dat dossiervorming en de betrouwbaarheid van de schattingen aan kwaliteit wint door onder andere de invoering van een geautomatiseerde omgeving (GREX-10), waarin vanaf 2023 de calculaties worden uitgevoerd.

Wel vragen we nog aandacht om de rekenregels binnen het programma goed te blijven toetsen. Tijdens onze controle hebben we geconstateerd dat het systeem nog enkele onjuiste rekenregels bevatte. De afwijkingen, die hieruit volgden hebben niet tot materiële correcties hebben geleid.

Tevens willen wij u complimenteren met de inventarisatie van projectrisico's binnen iedere grondexploitatie, daarmee doet u recht aan nadere risicoanalyse per project. De boekhoudkundige verwerking verdient echter nog aandacht. Zoals opgenomen in de notitie grondexploitaties van de commissie BBV kunnen enkel specifieke projectrisico's binnen de berekening van resultaatneming (POC) meegenomen worden. Belangrijk aandachtspunt daarbij is dat deze risico's objectief onderbouwd kunnen worden. We constateren echter dat een belangrijk deel van de projectrisico's toe zien op macro-economische risico's, dan wel een inschatting zijn zonder objectiveerbare onderbouwing.

De commissie BBV stelt dat deze risico's niet binnen het project opgevangen moeten worden, maar binnen het algemene weerstandsvermogen van het grondbedrijf (lees via de paragraaf weerstandsvermogen). We adviseren u dan ook om een duidelijk onderscheid te maken tussen projectrisico's die binnen het weerstandsvermogen opgevangen moeten worden en projectrisico's die binnen de tussentijdse winstneming opgevangen moeten worden. Het effect van de correctie op de tussentijdse winstneming ter hoogte van € 343.000 hebben we als controleverschil aangemerkt.

Sociaal domein

Algemeen
De gemeente Bergen op Zoom voert diverse regelingen uit in het sociaal domein waarbij taken veelal zijn ondergebracht bij derde partijen. Hieronder hebben wij een overzicht opgenomen van de belangrijkste onderdelen en door wie deze werkzaamheden uitgevoerd worden:

Onderdeel	Uitvoerder	Wijze van uitbesteding	Bepaling last boekjaar
Uitkeringen (Participatiewet)	Intergemeentelijke Sociale Dienst Brabantse Wal	Mandatering	Werkelijke lasten
Werkdeel (WSW)	WVS Groep	Mandatering	Vaste bijdrage op basis van de begroting
Jeugdwet	Zelfstandig	N.v.t.	Werkelijke lasten
Wmo	Zelfstandig	N.v.t.	Werkelijke lasten
PGB's	Sociale verzekeringsbank	Mandatering	Afrekening op basis van werkelijke lasten

In het algemeen is ons opgevallen dat de interne toetsingen op WMO/Jeugd-lasten – zowel getrouwheid als op rechtmatigheid –beperkt van aard zijn. Zo zijn er geen interne toetsingen/steekproeven in de 3de lijn door de VIC uitgevoerd, worden er geen productieverantwoordingen gecontroleerd en aangesloten op de administratie en worden fouten/onzekerheden (bijvoorbeeld bij PGB's) niet geëvalueerd. Dit betekent dat wij deze werkzaamheden – in overleg met de gemeente – voor de jaarrekening 2023 aanvullend hebben uitgevoerd om de getrouwheid (en eventuele bevindingen in het kader van rechtmatigheid) vast te kunnen stellen. Wij adviseren u voor het komende jaren om hier de nodige 'checks en balances' in te stellen om de getrouwheid en rechtmatigheid van de lasten vast te kunnen stellen.

Jeugd en Wmo ZIN
In de regio West-Brabant West zijn sinds 2016 resultaatgerichte contracten overeengekomen met de zorgaanbieders. Afgesproken is om af te rekenen op basis van de behaalde resultaten. Voor een behoorlijk aantal trajecten betekent dit dat 50% van de kosten aan het begin van het traject worden gefactureerd. Ongeacht het resultaat in het traject, zijn dit lasten voor de gemeente Bergen op Zoom. De tweede 50% van het traject wordt door de gemeente Bergen op Zoom betaald en verantwoord als last wanneer het resultaat bereikt is.

Evenals voorgaand jaar is door de regio beoordeeld of voldoende betrouwbare informatie beschikbaar is om een nauwkeurige inschatting van de toerekening van deze lasten aan specifieke boekjaren te kunnen maken. Uit de gegevens van Bergen op Zoom en de regio gemeenten blijkt, mede als gevolg van de Corona-periode, dat per arrangement de spreiding tussen de doorlooptijden in combinatie met het aantal trajecten nog te omvangrijk is en tussen de gemeenten te veel verschillen om een betrouwbare inschatting te maken.

Conform de verslaggevingsstandaarden is deze verplichting van € 2,6 miljoen toegelicht onder de niet uit de balans blijkende rechten en verplichtingen. Wij merken hierbij op dat deze verplichting (grotendeels) naar alle waarschijnlijkheid in 2024 ten laste van de exploitatie zal komen, afhankelijk van de afronding van de resultaatgerichte contracten. Wij kunnen ons vinden in deze wijze van verantwoorden, maar merken wel op dat de gemeente (mogelijk in combinatie met de regio en de zorgaanbieders) moet blijven onderzoeken op welke wijze wel tot een betrouwbare toerekening aan boekjaren gekomen kan worden.

Sociaal domein

Uitkeringen (Participatiewet)
De Intergemeentelijke Sociale Dienst Brabantse Wal (onderdeel van de gemeente Bergen op Zoom) is verantwoordelijk voor de uitvoering van de Participatiewet en de ToZo-regelingen.

Voorgaande jaren hadden wij meerdere bevindingen over o.a. de rechtmatigheid van de verstrekkingen en de schulden en vorderingen participatiewet die in uw jaarrekening verantwoord zijn. Met beide aanbevelingen is uw organisatie en de ISD Brabantse Wal aan de slag gegaan. We constateren dit jaar dan ook minder aansluitverschillen.

Desalniettemin hebben we toch geconstateerd dat door nagekomen posten er aansluitverschillen gedurende het controleproces ontstaan welke simpelweg voorkomen kunnen worden door betere afstemming tussen financiële administraties van Gemeente Bergen op Zoom en ISD Brabantse Wal. Wij adviseren u dit proces in 2024 nader aandacht te geven.

PGB's
De belangrijkste onzekerheid zit op de Sociale Verzekeringsbank (hierna: SVB). De SVB heeft zelf over 2023 geen goedkeurende verklaring bij de verantwoording PGB-stromen Jeugdwet en WMO ontvangen. Hierdoor is vanuit de SVB geen 100% zekerheid over de nauwkeurigheid en rechtmatigheid van de persoonsgebonden budgetten. De impact van de geconstateerde fouten/onzekerheden vanuit de SVB bedragen op basis van de zogenaamde projectiebrief voor gemeente Bergen op Zoom € 38.000.

Daarnaast blijft het de verantwoordelijkheid van de gemeente zelf om de prestatielevering ten aanzien van de PGB-bestedingen vast te stellen. Derhalve heeft de gemeente Bergen op Zoom aanvullend onderzocht of de kosten nauwkeurig en rechtmatig verantwoord zijn. Uit onze beoordeling van dit onderzoek concluderen we dat de kosten PGB getrouw en rechtmatig verantwoord zijn in de jaarrekening 2023.

Overige bevindingen

Subsidielasten
Tijdens onze controle toetsen wij of de subsidielasten getrouw verwerkt zijn. Wij controleren hier onder andere op het toerekenen van de lasten aan de juiste periode en of prestatieafspraken nageleefd zijn. Bij onze controle stellen wij vast dat subsidielasten niet altijd juist zijn toegerekend aan het correcte boekjaar.

Op basis van uitgevoerde steekproeven leidt dit in onze controle tot een fout ter hoogte van € 4.000. Gezien het feit dat de bevinding uit een steekproef komt, dienen we deze te projecten op de gehele massa. Dit maakt de geconstateerde geëxtrapoleerde fout € 574.000. Aangezien dit bedrag een geprojecteerde inschatting is en de daadwerkelijke fout vele malen lager is, heeft de gemeente er voor gekozen deze niet te corrigeren. De geprojecteerde fout wegen wij mee bij het oordeel over de jaarrekening. Wij constateren echter enkele jaren op een rij nu afwijkingen door onjuiste toegepaste afgrenzing en achten het noodzakelijk dat u aan dit aspect voor de jaarrekening 2024 verhoogde aandacht heeft.

Naast onze bovenstaande opmerkingen hebben wij bij onze controles een aantal maal de volgende constateringen gedaan, waarvoor wij uw aandacht vragen.

- De aanvraag van een subsidie is later ingediend dan de benoemde aanvraagtermijnen. Conform de subsidieverordening kan het college gebruik maken van de hardheidsclausule, echter dient dit gemotiveerd te worden onderbouwd. Deze motivaties ontbreken bij bepaalde subsidies.
- Beschikking voor een éénmalige subsidieaanvraag is niet binnen de 13 weken periode vastgesteld. In een aantal gevallen heeft de organisatie niet kunnen onderbouwen wat hiervan de reden is (onvolledig aanvraag en/of dat het beslistermijn is opgeschort).
- De vaststelling (t-1) is gedaan aan de hand van een verantwoording die niet is voorzien van een gewaarmerkt overzicht met betrekking tot de besteding van de subsidiegelden. Daarnaast wordt in de controleverklaring soms niet specifiek verwezen naar de ASV en/of de subsidieregeling. Hierdoor is niet zichtbaar of de instelling ook getoetst is aan de spelregels die de gemeente Bergen op Zoom heeft opgelegd.

Voorzieningen
Voorziening onderhoud
Vorig jaar hebben wij u opgemerkt dat de jaarlijkse analyse op de onderhoudsvoorzieningen aan kwaliteit kan winnen. Deze bevinding is voor 2023 onverkort van toepassing. De door de organisatie opgeleverde analyses of de voorzieningen voldoen aan de wettelijk gestelde eisen waren ondanks het feit dat we hier herhaaldelijk aandacht voor hadden gevraagd, van onvoldoende kwaliteit. We constateren dat de huidige onderhoudsplannen nog onderhevig zijn aan aanpassingen, waarbij met name het ‘egaliserende karakter’ niet altijd goed onderbouwd aangetoond kan worden. Daarnaast moet de analyse aangaande mogelijk doorgeschoven onderhoud in financiële zin beter worden gemonitord in relatie tot de hoogte van de onderhoudsvoorziening.

De BBV vraagt hierin om een jaarlijkse financiële herijking. Wij adviseren u het doorgeschoven onderhoud in financiële zin zichtbaarder te monitoren, mede in relatie tot de hoogte van de onderhoudsvoorziening.

Voorziening openbaar onderhoud groen
Het door de organisatie opgestelde onderhoudsplan openbaar groen kent een nagenoeg jaarlijks gelijkblijvend lasten patroon. Daarbij is het reguliere onderhoud inzichtelijk opgenomen en het intensievere onderhoud wordt jaarlijks verspreid over diverse locaties binnen de gemeente en kent daarmee ook een gelijkblijvend karakter. Het belangrijkste kenmerk van een egalisatievoorziening, waarvoor de wetgever het toe staat om lasten te egaliseren, ziet toe op het feit dat lasten jaarlijks sterk schommelen. In het kader van het onderhoud van groen is dat echter niet het geval, er is derhalve dan ook geen wettelijke grondslag om een voorziening ter egalisatie te hebben. Deze voorziening ter hoogte van een bedrag van € 370.000 is dan ook ten gunste van het jaarrekeningresultaat vrijgevallen.

Voorziening onderhoud Wegen
De gemeente heeft een voorziening gevormd voor het achterstallig onderhoud voor de wegen. Dit heeft geleid tot een aanvullende dotatie in de jaarrekening 2023. Er is in het natraject nog voor € 2,5 miljoen gedoteerd geweest.

Overige bevindingen

Voortgezette controle
Bij het opstellen van de jaarrekening moet jaarlijks rekening gehouden worden met facturen die binnenkomen in het volgende boekjaar (2024), maar nog betrekking hebben op activiteiten die al uitgevoerd zijn in 2023.

Deze inschatting kan op twee manieren bepaald worden, namelijk:

- Inschatting van budgethouders op kosten 2023, waarvan zij constateren dat de facturen nog niet binnen zijn;
- Op basis van werkelijke ontvangen facturen in de eerste maanden van het boekjaar (in dit geval 2024) bepalen welke lasten betrekking hebben op het voorgaande boekjaar en deze alsnog meenemen in de jaarrekening.

De organisatie heeft voor de jaarrekening 2023 zelf een analyse gemaakt waaruit is gebleken dat er nog voor € 966.000 aan facturen zijn binnengekomen begin 2024 en verwerkt in de jaarrekening 2023.

Naar aanleiding van nader door ons uitgevoerde controle nog de volgende bevindingen naar voren, welke niet zijn gecorrigeerd in de jaarrekening:

- Er is in 2024 naast de eerdergenoemde € 966.000 nog een factuur binnengekomen ter hoogte van € 138.000 die betrekking heeft op 2023 (met resultaafeffect) en nog verwerkt zou moeten worden.
- Er zijn in 2024 diverse facturen (€ 457.000) binnengekomen inzake kredieten (investeringen) welke betrekking hebben op 2023 en nog verwerkt zouden moeten worden. Deze bevinding heeft de organisatie zelf geconstateerd.
- Uit onze aanvullend uitgevoerde steekproef blijkt een aanvullende fout (met een belang van € 8.000) ten aanzien van de juistheid van de afgrenzing op de besteding van kredieten. Doordat we werken met een steekproef dienen we de fout te projecteren op de gehele massa. De geëxtrapoleerde fout bedraagt € 242.000.

Eigen vermogen / reserves
Onder de algemene reserves is inzake ‘Project Grote Oogst’ (ad € 230.000) een toevoeging gedaan. Dit betreft echter een bijdrage van de provincie Noord-Brabant, welke niet aan een reserve toegevoegd mag worden. Het niet bestede deel dient als vooruitontvangen subsidie in de balans opgenomen te worden. Wij hebben dit als fout meegewogen in ons oordeel.

Naheffingsaanslag/boekenonderzoek
Sinds 2019 is de Belastingdienst bezig met een boekenonderzoek bij de gemeente Bergen op Zoom. In december 2023 (na het tweede concernbericht over 2023) is het onderzoek naar de boekjaren 2016 tot en met 2018 afgerond. Dit heeft tot op heden al geleid tot een naheffingsaanslag over 2018 voor de BTW van € 1,3 miljoen (inclusief naheffingsrente en boete). Deze naheffing heeft betrekking op de verkoop van grond, waarbij de gemeente in 2024 een onderzoek zal starten om te bekijken of mogelijke verrekening richting de derde partij nog plaats kan vinden. Omdat hier nog onvoldoende zekerheid over bestaat is er nog geen vordering opgenomen.

Overige bevindingen

Waardering Vastgoed
In het focusakkoord is aangegeven dat nagedacht gaat worden over het afstoten van vastgoed dat niet meer voor maatschappelijke doelstellingen aangehouden wordt. In 2023 heeft uw organisatie hiervoor diverse analyses uitgevoerd om te bepalen welk vastgoed afgestoten kan worden en of er vastgoed aanwezig is welke afgewaardeerd dient te worden. Wij merken daarbij op dat deze analyses aan kwaliteit moeten winnen. Daarbij vragen we u met name aandacht om een duidelijk onderscheid te maken voor vastgoed met een maatschappelijke functie en vastgoed met een bedrijfseconomische functie. Te meer omdat deze classificatie impact kan hebben op de toekomstige waardering. Op basis van de initiële analyse van de organisatie en onze aanvullende werkzaamheden hierop zijn er geen signalen voor mogelijke duurzame waardeverminderingen aangetroffen. Wel constateerde de organisatie terecht dat de gronden inzake de Milieustraat (€ 0,8 miljoen) in het verleden per abuis bij de vervreemding naar Saver nooit zijn afgewaardeerd. Dit is herstelt in de jaarrekening 2023.

Wij willen u erop wijzen dat vastgoed met een bedrijfseconomische functie (aangehouden voor verhuur of verkoop) gewaardeerd moet worden op boekwaarde of lagere marktwaarde. Wij adviseren u de besluitvorming omtrent het vastgoed nauwlettend te monitoren en eventuele afwaarderingen mee te nemen in deze besluitvorming in 2024.

Herrubriceringen jaarrekening
In de verslaggevingstandaarden zijn specifieke regels opgenomen voor de presentatie van vorderingen en schulden. Doelstelling hiervan is om u het juiste inzicht te geven in vorderingen en verplichtingen die u per jaareinde heeft. Bij onze controle hebben wij voor diverse posten vastgesteld dat deze primair niet juist in de balans zijn gepresenteerd. In de jaarrekening heeft dit per saldo geleid tot forse herrubriceringen tussen posities ter hoogte van € 10,7 miljoen. In de definitieve jaarrekening is dit aangepast. Deze bevinding heeft geen impact gehad op het resultaat, maar heeft ons wel extra tijd gekost om goed inzicht te krijgen in de juistheid van de diverse balansposities. Wij achten het noodzakelijk dat u volgend jaar dit in het voortraject reeds goed geanalyseerd heeft en de juiste rubricering in lijn met de jaarverslaggevingsregels toe past.

Jaarverslag

Jaarverslag
In het jaarverslag worden de beleidsuitgangspunten en beleidsevaluaties zichtbaar. De paragrafen maken deel uit van het jaarverslag en vallen dus niet onder de controle van de jaarrekening. Primair object van de accountantscontrole (op grond van Artikel 213 van de Gemeentewet) is de jaarrekening, waaronder het overzicht van baten en lasten met toelichting en de balans met toelichting, zoals in de jaarstukken 2023 is opgenomen.

Voor de accountantscontrole onderzoeken wij het jaarverslag om vast te stellen of het jaarverslag verenigbaar is met de jaarrekening en geen materiële afwijkingen bevat en of het jaarverslag alle informatie bevat die op grond van de Gemeentewet en de Nederlandse [redacted] is vereist. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

Wij hebben geen strijdigheden geconstateerd tussen de in het jaarverslag opgenomen informatie en het beeld van de jaarrekening en geen materiele afwijkingen gesignaleerd.

Verbonden partijen
Tijdens onze controle besteden wij specifieke aandacht aan de transacties met verbonden partijen van gemeente Bergen op Zoom. In het kader van onze controle hebben wij vastgesteld dat:
- De (significante transacties met) verbonden partijen toereikend zijn toegelicht in de jaarrekening en paragraaf verbonden partijen.
- Geen sprake is van indicaties voor ongeautoriseerde significante transacties met verbonden partijen, welke indicaties geven voor fraude.
- Geen sprake is van indicaties dat de van toepassing zijnde wet- en regelgeving niet is nageleefd.

Hieronder zijn onze conclusies en aanbevelingen inzake het jaarverslag opgenomen:

Element jaarverslag	Onze waarneming
Vereisten BBV	Uw jaarverslag bevat in materiële de vereiste informatie op basis van artikel 24 lid 2, artikel 25 en 26 BBV. Daarnaast zouden de cijfers 2023 van uw verbonden partijen opgenomen dienen te worden, deze zijn echter nog niet in alle gevallen beschikbaar.
Verenigbaar	Uw jaarverslag is verenigbaar met de jaarrekening.
Overeenstemming	Wij hebben vastgesteld dat de informatie in het jaarverslag overeenstemmen met de resultaten van de door ons uitgevoerde controlewerkzaamheden.
Paragrafen	Alle verplichte paragrafen, inclusief de nieuw voorgeschreven paragraaf Openbaarheid (paragraaf 3.11) zijn opgenomen en zijn kwalitatief van voldoende niveau.
Informatiewaarde	De toelichtingen zijn goed leesbaar en geven een adequate analyse tussen het uitgevoerde beleid en de financiële gevolgen.
Incidentele baten en lasten	De toelichting op de incidentele baten en lasten voldoet aan de eisen vanuit het BBV.
Fraude	Fraude en de frauderisicoanalyse is een steeds belangrijker thema. We adviseren u in de paragraaf bedrijfsvoering te rapporteren over de actualisatie van uw frauderisicoanalyse.

SiSa-bijlage en WNT

SiSa-bijlage
Wij hebben de in de SiSa-bijlage van de jaarrekening genoemde specifieke uitkeringen gecontroleerd met inachtneming van de Nota verwachtingen accountantscontrole 2023. De hierbij geconstateerde fouten en onzekerheden dienen op grond van het Bado in het verslag van bevindingen te worden opgenomen indien de navolgende rapporteringstolerantie per specifieke uitkering wordt overschreden:

- € 12.500 indien de omvangbasis kleiner dan of gelijk aan € 125.000 is.
- 10% indien de omvangbasis groter dan € 125.000 en kleiner dan of gelijk aan € 1.000.000 is.
- € 125.000 indien de omvangbasis groter dan € 1.000.000 is.

Op grond van ons onderzoek hebben wij bij de specifieke uitkeringen geen fouten en/of onzekerheden geconstateerd die de voor SiSa geldende rapporteringstolerantie overschrijden.

De SiSa-bijlage dient door uw gemeente samen met een aantal andere verplicht voorgeschreven verantwoordingsstukken voor 15 juli aanstaande elektronisch bij het CBS te worden aangeleverd. Door middel van een voorgeschreven tabel dienen wij te rapporteren over onze bevindingen ten aanzien van de in de jaarrekening opgenomen SiSa-bijlage.

In bijlage A bij dit rapport zijn deze bevindingen in de voorgeschreven tabel opgenomen. U kunt deze tabel hanteren ten behoeve van verzending naar het CBS.

WNT verantwoording
Als onderdeel van onze controle hebben wij de naleving van de Wet normering topinkomens (WNT) gecontroleerd. Op basis van deze wet zijn de bezoldiging van topfunctionarissen in de publieke en semipublieke sector en de uitkeringen wegens beëindiging dienstverband aan topfunctionarissen wettelijk gemaximeerd. Voor gemeenten geldt dat de gemeentesecretaris en de griffier als topfunctionaris worden aangemerkt. Beide topfunctionarissen zijn in loondienst en er hebben zich gedurende 2023 geen wijzigingen voorgedaan.

Voor topfunctionarissen geldt naast de maximering van de bezoldiging en eventuele uitkering wegens beëindiging van het dienstverband een publicatieverplichting in de jaarrekening. Deze publicatieverplichtingen geldt eveneens voor bezoldiging van niet-topfunctionarissen met een dienstbetrekking, indien hun bezoldiging het algemene bezoldigingsmaximum (naar rato van de omvang van het dienstverband) overschrijdt.

Wij hebben vastgesteld dat de bezoldigingen over 2023 niet strijdig zijn met de WNT en dat de jaarrekening voldoet aan de publicatieverplichtingen van de WNT.

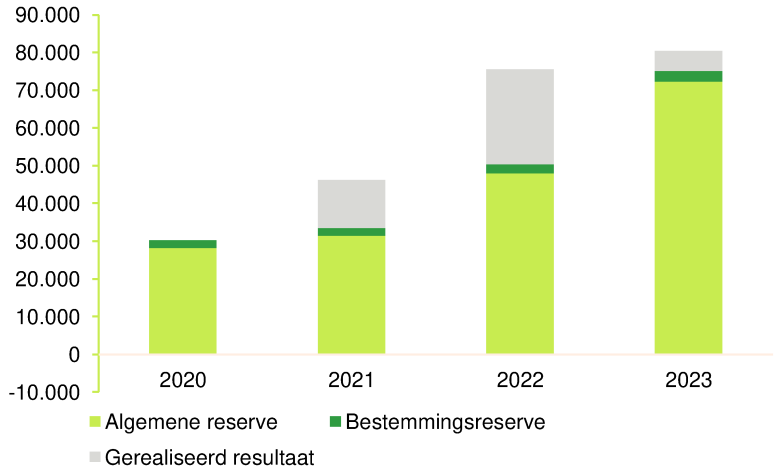
Wij willen benadrukken dat de naleving van de anticumulatiebepaling (het nagaan of topfunctionarissen van uw gemeente betrokken zijn bij andere organisatie c.q. nevenactiviteiten hebben welke onder de WNT vallen) overigens geen onderdeel uitmaakt van de controle van de accountant. De WNT-toezichthouders kunnen hier wel zelfstandig onderzoek naar doen en zo nodig handhavend optreden.

Financiële positie

Ontwikkelingen in de jaarcijfers

Verloop van het eigen vermogen van uw gemeente
Het eigen vermogen, inclusief het gerealiseerde resultaat, bedraagt per 31 december 2023 volgens de jaarrekening € 80,4 miljoen.

Grafiek ontwikkeling eigen vermogen (x € 1.000)

Van de totale reserves (exclusief resultaat in 2023) ter hoogte van € 80,4 miljoen is € 72,3 miljoen opgenomen als algemene reserve. Het saldo van deze algemene reserve is ten opzichte van voorgaand jaar gestegen met € 24,4 miljoen (met name vanwege de dotatie vanuit positief resultaat uit 2022).

Per saldo is gedurende 2023 € 0,4 miljoen gedoteerd aan de bestemmingsreserves. Het gerealiseerde resultaat in 2023 bedraagt € 5,3 miljoen.

Analyse van het resultaat
Het resultaat voor mutaties in de reserves laat een positief saldo zien. Het gerealiseerde resultaat bedraagt afgerond € 5,3 miljoen positief. In de gewijzigde begroting was rekening gehouden met een resultaat van € 3,1 miljoen positief.

In de financiële samenvatting wordt in hoofdlijnen een toelichting op de afwijkingen gegeven. In de toelichting op de programma's wordt een verder gedetailleerde verklaring gegeven voor de afwijkingen ten opzichte van de begroting na wijziging. Als onderdeel van de toelichting op het overzicht van baten en lasten in de jaarrekening 2023 wordt overzichtelijk aangegeven welke baten en lasten als incidenteel zijn aan te merken. Het jaarrekeningresultaat is € 2,2 miljoen voordeliger dan begroot.

De belangrijkste afwijkingen zien toe op:
- Voordeel aangaande de opvang van Oekraïners (€ 2,9 miljoen).
- Lagere kosten niet uitgevoerd dagelijks/regulier onderhoud wegen en groen (€ 2,1 miljoen);
- Hogere dotatie achterstallig onderhoud wegen (€ 2,5 miljoen);
- Voordeel op het BUIG-budget voor bijstand levensonderhoud (€ 2,1 miljoen);
- Voordeel algemene uitkering op basis van de decembercirculaire (€ 0,7 miljoen);
- Nadeel als gevolg van tekorten binnen de jeugdzorg (€ 2,2 miljoen);
- Nadeel als gevolg van naheffing belastingdienst (€ 1,4 miljoen)

Een groot deel van bovenstaande oorzaken kon niet in een eerder stadium voorzien worden, enkele afwijkingen ons inziens mogelijk wel. We adviseren u, in lijn met de aanbevelingen van de commissie BBV om meer aandacht te hebben voor afwijkingen op baten en lasten, niet zijnde begrotingsoverschrijdingen. Doorlopend is het advies de afwijkingen nader te analyseren waarom deze pas bij het opstellen van de jaarrekening inzichtelijk waren, zodat voordelen eerder richting de raad gemeld kunnen worden.

Financiële positie

Weerstandsvermogen en financiële kengetallen
De analyse van het weerstandsvermogen en de financiële kengetallen is een onderdeel van het jaarverslag en de paragraaf weerstandsvermogen en risicobeheersing. Vanuit onze controlerende rol dienen wij vast te stellen of het jaarverslag (en dus deze paragraaf) niet strijdig is met de jaarrekening en geen materiële onjuistheden bevat. De kengetallen moeten altijd in relatie tot elkaar worden bezien.

Uit de combinatie van de kengetallen kan een beeld worden gemaakt van de financiële positie van de gemeente. Daarbij kan ook inzichtelijk worden gemaakt wat de oorzaak is van een sterke of zwakke financiële positie. De financiële kengetallen geven, met de inherente beperkingen hierbij, inzicht in (de ontwikkeling) uw financiële positie, mede in relatie tot de landelijke benchmark.

Hieronder hebben wij de ontwikkelingen in uw kengetallen en een relatie naar de landelijke ontwikkelingen weergegeven:

Kengetallen in %	Gemeente Bergen op Zoom		Landelijk			
		2022	2023 (begroting)	2022	2023 (begroting)	2022
Netto schuldquote	55,1	60,7	71,4	38,8	66,4	33,1
Netto schuldquote gecorrigeerd	54,6	60,2	65,4	33,1	61,8	29,7
Solvabiliteit	23,5	21,7	30,8	38,9	34,5	40,5
Grondexploitaties	6,5	6,3	5,8	6,1	7,6	10,3
Belastingcapaciteit	106,3	106,5	105,1	101,5	100,1	96,3
Structurele exploitatieruimte	1,7	5,7	0,5	5,2	0,6	5,6

We constateren dat de financiële kengetallen van de gemeente Bergen op Zoom ten opzichte van de landelijke en Brabantse gemiddelden over het algemeen minder goed zijn. Wel merken we op dat de afgelopen jaren de kengetallen een gezonder financieel beeld laat zien.

Het kengetal schuldquote is licht afgenomen in 2023.

De solvabiliteit neemt toe naar 23,5% in 2023. De VNG hanteert een signaalwaarde als de solvabiliteit onder de 20% komt. Aan de bovenkant oordeelt het VNG dat een solvabiliteit boven de 50% als zeer goed aan te merken is. De gemeente Bergen op Zoom kent derhalve op dit moment een redelijke financieringspositie. Al blijft het raadzaam de solvabiliteit te monitoren.

Het kengetal grondexploitatie geeft weer hoe de waarde van de in exploitatie genomen gronden zich verhoudt tot de totale (geraamde) baten. De risico's uit hoofde van de boekwaarde van deze gronden zijn beperkter.

Belastingcapaciteit: de lastendruk in de gemeente Bergen op Zoom ten opzichte van het landelijk gemiddelde bedraagt 106,3% (en is dus 6,3% hoger dan gemiddeld).

Op basis van het kengetal "structurele exploitatieruimte" blijkt dat er zeer beperkte structurele begrotingsruimte is om tekorten of extra lasten binnen de huidige begroting op te vangen.

Financiële positie

Weerstandsvermogen en risicobeheersing
In de paragraaf "Weerstandsvermogen en risicobeheersing" in het jaarverslag is een toelichting opgenomen op de weerstandscapaciteit van de gemeente. Op basis van de inventarisatie van de geïdentificeerde risico's, waarbij rekening wordt gehouden met kans op voordoen en financiële impact, wordt berekend welk bedrag benodigd is ter dekking van de geïdentificeerde risico's.

Hiernaast is het verloop over de afgelopen 3 jaar weergegeven inclusief een kwalificatie van de weerstandsratio. De incidentele weerstandscapaciteit is voornamelijk opgebouwd vanuit de algemene reserves, de structurele weerstandscapaciteit vanuit de onbenutte belastingcapaciteit en de post onvoorzien. De weerstandsratio kwalificeert als "uitstekend".

De grootste door uw gemeente geïdentificeerde risico zijn:
- risico's uit hoofde van de open eind regelingen binnen het sociaal domein (Jeugdwet, Participatie en WMO);
- risico op fluctuaties binnen de algemene uitkering gemeentefonds;
- risico's in het kader van inflatie / rente;
- risico's op tegenvallers in deelname aan gemeenschappelijke regelingen;
- risico's binnen arbeidsmarkt (aantrekken voldoende en kwalitatief personeel);
- risico's binnen grondbedrijf; en
- risico inzake niet realiseren nieuwe containerterminal.

Weerstandsratio (bedragen x € 1.000.000)	2023	2022	2021
Weerstandscapaciteit	€ 63,6	€ 47,2	€ 31,4
Risico's	€ 15,0	€ 14,8	€ 18,2
Weerstandsratio	**4,24**	**3,19**	**1,73**

Weerstandsratio	Betekenis
>= 2.0	Uitstekend
1.4 < 2.0	Ruim voldoende
1.0 < 1.4	Voldoende
0.8 < 1.0	Matig
0.6 < 0.8	Onvoldoende
< 0.6	Ruim onvoldoende

Bevindingen interne beheersing

Bevindingen interne beheersing

Algemeen
Naar aanleiding van onze tussentijdse controle over 2023 hebben wij in november 2023 een managementletter uitgebracht. Onze doelstelling van deze controle is om een beeld te krijgen of de interne beheersingsomgeving en de daarin opgenomen maatregelen van interne controle toereikend zijn in het kader van onze opdracht tot de controle van de jaarrekening van uw gemeente. Dit beeld is in belangrijke mate bepalend voor onze risico-inschatting en hiermee voor de omvang en diepgang van onze werkzaamheden die wij bij de jaarrekeningcontrole moeten uitvoeren teneinde de gewenste zekerheid te verkrijgen dat de jaarrekening géén materiële fouten bevat. Uit onze risico-inschatting komen een aantal risicogebieden naar voren die een verhoogd risico met zich meebrengen op een materiële fout in uw jaarrekening. Hierna nader toe te lichten:

- Waardering van uw grondexploitatie;
- Invoering van de rechtmatigheidsverantwoording (en de daarbij horende verantwoordelijkheden voor u);
- Risico dat het management van de gemeente de procesafspraken doorbreekt, hetgeen een standaard risico is vanuit onze beroepsregels. Dit risico ziet bij uw gemeente met name toe op de schattingsposten in de grondexploitatie en voorzieningen.

Geautomatiseerde gegevensverwerking
Wij rapporteren onze bevindingen met betrekking tot de betrouwbaarheid en continuïteit van de geautomatiseerde gegevensverwerking in dit verslag. Hierbij dient opgemerkt te worden dat de accountantscontrole van de jaarrekening niet specifiek is gericht op de betrouwbaarheid en continuïteit van de geautomatiseerde gegevensverwerking. De jaarrekeningcontrole heeft geen tekortkomingen in de continuïteit en betrouwbaarheid van de geautomatiseerde gegevensverwerking aan het licht gebracht.

Een belangrijk aandachtspunt voor onze controle in 2024 zal zijn de overgang naar een nieuw financieel pakket (ERPx) vanuit Decade, waarbij we de conversie en de migratie hiervan in het licht van onze jaarrekeningcontrole zullen toetsen.

Fraude en naleving wet- en regelgeving
Het college is primair verantwoordelijk voor het voorkomen van fraude, het naleven van wet- en regelgeving en voor een cultuur van eerlijkheid en integriteit en dient zowel preventieve als repressieve beheersingsmaatregelen te nemen om de kans op fraude en overtreding van wet- en regelgeving zo veel mogelijk te beperken. De Raad is verantwoordelijk voor het toezicht op het college in de uitvoering van deze taken.

Voor het uitoefenen van deze verantwoordelijkheid maakt het management gebruik van diverse beheersingsmaatregelen, zoals interne richtlijnen en gedragscodes, controle technische functiescheiding en periodieke rapportages over financiën.

Ten behoeve van onze jaarrekeningcontrole identificeren wij de risico's met betrekking tot fraude en overtreding van wet- en regelgeving en beoordelen wij de interne beheersings-maatregelen die gericht zijn op het voorkomen en signaleren van (materiële) fraude en niet-naleving van wet- en regelgeving. Voor zover relevant voor onze controle voeren wij gegevensgerichte controlewerkzaamheden uit. Onze controle is echter niet specifiek gericht op het signaleren van fraude en niet-naleving van wet- en regelgeving.

Wij hebben als onderdeel van de jaarrekeningcontrole 2023 uw inschatting inzake frauderisico's met betrekking tot uw organisatie besproken. Deze bespreking komt ook voort uit onze verplichte rapportage van de accountant over de uitkomsten van onze werkzaamheden met betrekking tot de ingeschatte frauderisico's in de controleverklaring.

Bevindingen interne beheersing

Fraudebeheersing en onze observaties
Om bestuurders en toezichthouders houvast te bieden heeft het NBA in februari 2022 de brochure “Frauderisicobeheersing” uitgebracht. Wij adviseren u om kennis te nemen van de 11 aanbevelingen die hierin zijn gedaan.

Onderzoek laat zien dat het grootste deel van de fraudegevallen door middel van een ‘tip’ aan het licht komt. Dit maakt het belang van een fraudemeldpunt en klokkenluidersregeling groot. Het is goed uw medewerkers hier periodiek van bewust te maken.

In het kader van onze controle hebben wij geen bevindingen te melden met betrekking tot de naleving van wet- en regelgeving.

Daarnaast constateren wij dat u uw frauderisico-analyse dient te updaten (zie hiertoe onze bevindingen opgenomen in de management letter 2023).

In de paragraaf ‘Overige bevindingen’ geven wij een nadere toelichting over de verplichting om in onze controleverklaring te rapporteren over fraude.

Naleving wet- en regelgeving en overige
Wij informeren de gemeenteraad over illegale handelingen waarbij het hoger kader is betrokken en over fraude en illegale handelingen (of deze nu door het hoger kader of door andere werknemers zijn veroorzaakt) die een onjuistheid van materieel belang in de jaarrekening tot gevolg hebben. Gedurende de controle zijn geen significante punten gesignaleerd ten aanzien van feitelijke of vermoedelijke niet-nakoming van wet- en regelgeving, voor zover deze van belang worden geacht voor de mate waarin de gemeenteraad in staat is haar taken te vervullen.

Corruptie en omkopingsrisico’s
Uw gemeente maakt onderdeel uit van de overheidssector waarin corruptie vaker dan bij andere sectoren voorkomt. Dit komt onder andere omdat veel transacties met een relatief grote omvang plaatsvinden, de transparantie over marktprijzen niet in alle gevallen voldoende is om te beoordelen en frequent zaken gedaan wordt met andere corruptiegevoelige sectoren (vastgoed, constructie, infrastructuur et cetera). Hierdoor hebben wij dit als aandachtspunt in onze controle meegenomen.

Corruptie is een wereldwijd probleem waarbij het uw verantwoordelijkheid is om corruptie binnen uw gemeente te voorkomen. Onze beroepsregels zijn in de praktijkhandreiking “Corruptie, werkzaamheden van de accountant” verder aangescherpt, hetgeen tot aanvullende werkzaamheden heeft geleid. Gemeente Bergen op Zoom beschikt over beschreven procedures ten aanzien van de samenwerking met derden en een intern inkoop- en aanbestedingsbeleid.

Wij hebben de volgende werkzaamheden verricht om eventuele effecten van dit risico ten behoeve van onze controle van de jaarrekening te mitigeren:
- Gemeente Bergen op Zoom heeft zelf werkzaamheden uitgevoerd om te controleren dat de aanbestedingen conform de geldende Europese aanbestedingsregels en de Aanbestedingswet 2012 zijn aanbesteed. Wij hebben steekproefsgewijs een deel van deze werkzaamheden gecontroleerd.
- Door middel van een steekproef vaststellen of voor alle inkopen welke in rekening zijn gebracht aan de gemeente ook een prestatie is geleverd door de tegenpartij.
- Door middel van een steekproef vaststellen of bij alle materiële grondaankopen en –verkopen door de gemeente vastgestelde procedures in materiële zin zijn gevolgd.
- Door middel van een steekproef vaststellen of alle verstrekte subsidies in overeenstemming met de geldende interne wet- en regelgeving zijn verstrekt.

Uit bovenstaande werkzaamheden zijn – behoudens onze eerdere opmerkingen - geen nadere bevindingen voortgekomen.

Door de Raad gevraagde aandachtspunten

Door de raad gevraagde aandachtspunten

NV Aangenaam
De posities inzake NV Aangenaam zullen bij liquidatie naar verwachting (in de toekomst) leiden tot een incidentele bate voor de gemeente.

Uw vraag: zijn de posities met betrekking tot NV Aangenaam per jaareinde 2023 nauwkeurig en volledig verwerkt?

In het kader van de liquidatie van NV Aangenaam hebben we de gemeente Bergen op Zoom gevraagd een position paper op te stellen. Wij hebben deze ontvangen en beoordeeld. NV Aangenaam beschikt enerzijds nog over een eigen vermogen, anderzijds is er sprake van een vooruit ontvangen bijdrage vanuit de gemeente Bergen op Zoom inzake de stimuleringsfondsen.

Het eigen vermogen valt pas na liquidatie terug naar de gemeente. Het belangrijkste vraagstuk was of de gemeente beschikt over juridische instrumenten om de niet bestede stimuleringsfondsen per direct op te eisen. Op grond van de opgeleverde informatie concludeert de gemeente en ook wij dat NV Aangenaam juridisch gezien de fondsen per eind 2023 nog kan inzetten voor het beoogde doel. De gemeente Bergen op Zoom heeft derhalve geen beschikkingsmacht over deze fondsen.

De conclusie is derhalve dat pas bij daadwerkelijke liquidatie van NV Aangenaam alle middelen weer ter beschikking van de gemeente komen en deze middelen op dat moment als bate in de administratie verantwoord dienen te worden. Deze situatie is door de gemeente juist vertaald in de jaarrekening 2023.

Gebeurtenissen na balansdatum
U heeft in de auditcommissie van 23 oktober 2023 gevraagd om extra aandacht en toelichting ten aanzien van eventuele gebeurtenissen na balansdatum.

Hoe de gemeente om moet gaan met de financiële verwerking van gebeurtenissen na balansdatum is door de commissie BBV geregeld in de “Notitie Gebeurtenissen na Balansdatum”.

Belangrijk is om allereerst onderscheid te maken tussen twee soorten gebeurtenissen na balansdatum:

a) gebeurtenissen die informatie verschaffen over omstandigheden die bestonden op de datum van de jaarrekening; (bijvoorbeeld een debiteur van de gemeente Bergen op Zoom, waar de gemeente per eind 2023 een vordering op heeft, die in maart 2024 failliet gaat);
b) gebeurtenissen die informatie verschaffen over omstandigheden die ontstaan zijn na de datum van de jaarrekening. (bijvoorbeeld een pand van de gemeente Bergen op Zoom dat in 2024 afbrand, of het uitbreken van een (inter)nationale crisis, zoals het COVID-19 virus.

De verwerking van dergelijke gebeurtenissen is verschillend. De gebeurtenissen onder bullit a) moeten verwerkt worden in de jaarrekening en de gebeurtenissen onder bullit b) moeten enkel toegelicht worden als gebeurtenis na balansdatum. De wetgever heeft ook gesteld dat tot het moment van opmaken van de jaarrekening (lees datum afgifte controleverklaring) alle materiële gebeurtenissen verwerkt dan wel toegelicht moeten worden. In de periode tussen opmaken van de jaarrekening en het vaststellen van de raad kan het voorkomen dat er zich nog gebeurtenissen voordoen. Enkel gebeurtenissen die onontbeerlijk zijn voor het inzicht moeten dan alsnog verwerkt worden. Gebeurtenissen na vaststellen van de jaarrekening door de raad die betrekking hebben op het voorgaande boekjaar moeten vervolgens in het reguliere lopende boekjaar verwerkt worden.

In het kader van de controle hebben we diverse controlewerkzaamheden uitgevoerd om vast te stellen dat dergelijke gebeurtenissen juist verwerkt zijn. Dit omvatte onder andere:
- voortgezette controle op de kosten. We hebben ten aanzien van de in 2024 geboekte kosten vastgesteld of deze in het juiste boekjaar verantwoord zijn;
- afloop van vorderingen om vast te stellen dat de waardering per balansdatum juist is geweest;
- toetsing van de onderbouwing van schattingen per jaareinde door vast te stellen wat de werkelijke gebeurtenissen in 2024 waren;
- overige werkzaamheden, zoals doornemen notulen 2024, inlichtingen inwinnen bij management en doornemen van de concept financiële rapportage 2024.

Uit onze controle hebben we geen bijzonderheden geconstateerd.

Overige onderwerpen

Overige onderwerpen

ESG
Het integreren van duurzaamheidsaspecten binnen uw organisatie en bedrijfsvoering wordt de toekomstige norm. De EU zet flink in op het afdwingen van transparantie over het gevoerde duurzaamheidsbeleid. Een voorbeeld daarvan: met ingang van het boekjaar 2025 moeten grote ondernemingen (volgens de jaarrekening criteria) rapporteren over de voortgang en realisatie van hun duurzaamheidsambities (CSRD) en over de bijdrage van hun producten en/of diensten aan een klimaatneutrale economie (EU Taxonomy).

Hieronder geven wij een opsomming van de meest recente ontwikkelingen op het gebied van duurzaamheid.

- De nadere uitwerking van de CSRD is vorm gegeven in de European Sustainability Reporting Standards (ESRS). Op 31 juli 2023 heeft de Europese Commissie deze ESRS goedgekeurd, waarmee de invoering voor ondernemingen definitief is geworden.
- De EU Taxonomy (een door de EU opgestelde lijst van producten en diensten die als 'groen' aangemerkt mogen worden) wordt ondertussen steeds verder uitgebreid. Aan de lijst worden voortdurend diverse economische activiteiten toegevoegd die gericht zijn op de transitie naar circulariteit, het duurzaam gebruik van water, de preventie en beheersing van vervuiling en de bescherming en het herstel van de biodiversiteit.
- Een andere verordening die op termijn toepassing zal gaan vinden is de Corporate Sustainability Due Diligence Directive (CSDDD). Deze verordening omvat verplichtingen voor ondernemingen om de impact van haar eigen activiteiten en die van haar waardeketen op het gebied van mensenrechten en natuur en klimaat te identificeren en vervolgens maatregelen te treffen om negatieve consequenties daarvan te voorkomen of te mitigeren. Een onderneming moet kunnen aantonen dat zij al het mogelijke heeft gedaan om hieraan te voldoen. Een belangrijk element uit de verordening is dat bestuurders aansprakelijk kunnen worden gesteld indien niet in voldoende mate gevolg aan deze verordening is gegeven.

We kunnen concluderen dat het ESG regelgevingskader volop in beweging is. Alles is erop gericht dat organisaties duurzaamheid in hun organisaties verankeren en rapporteren over uw bijdrage/impact op de thema's Environment, Social en Governance. Vooruitlopend op de wettelijke verplichtingen is eerdere toepassing (op vrijwillige basis) toegestaan. Om sustainability in uw organisatie te integreren kunt u het ESG raamwerk zoals hieronder weergegeven doorlopen.

Dit is een 8-stappenplan om te komen tot een geïntegreerde duurzaamheidsstrategie en uiteindelijk uw duurzaamheidsverslag. Baker Tilly ESG Advisory kan u bij al deze processtappen (al naar gelang uw behoefte) ondersteunen.

Onze verwachting is dat op termijn de rapportageverplichtingen voor ondernemingen ook voor decentrale overheden gaan gelden. We adviseren u hier dan ook al op voor te sorteren.

Overige onderwerpen

Rapporteringsverplichting werkgebonden personenmobiliteit
Per 1 juli 2024 is de nieuwe “Wet Rapportageverplichting werkgebonden personenmobiliteit (WPM)” van toepassing op werkgevers met meer dan 100 medewerkers.

Werkgevers hebben een grote rol in het verduurzamen van de werkgebonden personenmobiliteit. Verduurzamen is bijvoorbeeld mogelijk door werknemers thuis te laten werken of het gebruik van openbaar vervoer of een elektrische auto te stimuleren.

De verplichte jaarlijkse rapportage houdt in dat werkgevers de werkgebonden kilometers (zowel zakelijke kilometers als woon-werkverkeer) moeten rapporteren. De rapportage wordt onderverdeeld naar soort vervoermiddel, afgelegde kilometers en het brandstoftype. De rapportage over 2024 moet uiterlijk op 30 juni 2025 worden ingediend. De rapportage kan middels een online formulier worden ingediend op de website van de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO).

Wet bescherming klokkenluiders
In februari 2023 is de “Wet bescherming klokkenluiders” in werking getreden. De wet heeft de voorgaande “Wet Huis voor klokkenluiders” vervangen en hiermee is de EU-klokkenluidersrichtlijn geïmplementeerd. Vanaf 17 december 2023 geldt de wet voor alle werkgevers met 50 werknemers of meer. De wet geldt zowel in de publieke als de private sector. De wet beschermt melders die een werkrelatie hebben met de organisatie waarover de melding gaat. Naast werknemers kunnen dit bijvoorbeeld ook zzp-ers, stagiairs of uitzendkrachten zijn. Een melding moet gaan over een vermoeden van een misstand. Er zijn twee soorten meldingen, namelijk een inbreuk op een verordening of richtlijn van de EU (Unierecht) en een maatschappelijke misstand.

Een inbreuk op het Unierecht is een handeling of nalatigheid die onrechtmatig is of het doel ondermijnt en schadelijk is voor het algemeen belang. Hierbij kan bijvoorbeeld worden gedacht aan de volksgezondheid of bescherming van het milieu.

Een maatschappelijke misstand is meestal een situatie die meerdere mensen aangaat, regelmatig voorkomt of ernstige gevolgen kan hebben. Een maatschappelijke misstand heeft een of meer van de volgende kenmerken:
- Er is sprake van overtreding van de wet of op grond van een wettelijke voorschrift opgestelde interne regels vastgesteld door de werkgever;
- Er is gevaar voor de volksgezondheid;
- Er is gevaar voor de veiligheid van personen;
- Er is gevaar voor de aantasting van het milieu;
- Er is gevaar voor het goed functioneren van de organisatie als gevolg van onbehoorlijk handelen of nalaten.

Voor alle situaties geldt dat het maatschappelijk belang in het geding moet zijn.

Een melding kan worden gedaan bij de werkgever of direct bij een bevoegde autoriteit. Dit moet een externe instantie zijn die hiervoor is aangewezen. Een melding kan zowel schriftelijk als mondeling plaatsvinden.
De melder mag niet door de werkgever worden benadeeld omdat hij een melding gedaan heeft. Benadeling kan bijvoorbeeld door middel van ontslag, overplaatsing of het weigeren van een promotie. Deze bescherming geldt ook voor mensen die de melder hebben geholpen bij de melding.

De bescherming bestaat uit een aantal maatregelen:
- Verbod op benadeling met verschuiving van de bewijslast in gerechtelijke procedures;
- Recht op ondersteuningsmaatregelen waaronder volledig onafhankelijke informatie en kosteloze en gemakkelijk toegankelijke adviezen;
- Vrijwaring van procedures (bijvoorbeeld schending van de geheimhoudingsplicht en verboden informatieverwerving);
- Geheimhoudingsverplichtingen in het kader van de melding en de opvolging daarvan voor de identiteit van de melder (en andere betrokkenen);
- Sancties voor degenen die zich schuldig maken aan het tegenwerken van de melder of het onderzoek.

Overige onderwerpen

Dataconversie

Met de overgang van Decade naar ERPx (per 1 januari 2024) heeft dit veel impact op het systeem- en applicatielandschap. De ondersteuning van de operatie zal daarbij de primaire focus hebben. De dataconversie heeft per 1 januari 2024 al plaatsgevonden.

Het is voor de betrouwbaarheid van de gegevensverwerking en daarmee voor de accountantscontrole van belang dat deze dataconversie juist, tijdig en volledig plaatsvindt en ook gedocumenteerd wordt zodat de controlerend accountant hier op kan steunen.

Onze IT auditors hebben de afgelopen maanden al diverse werkzaamheden ter toetsing van de conversie verricht waarbij de afronding van deze controle op dit moment nog onderhanden is. Verwacht wordt dat deze voor de zomer van 2024 is afgerond.

Borgen en aantonen betrouwbaarheid	In het kader van de controle over 2024 is het van belang dat aangetoond kan worden dat de conversie van data juist, tijdig en volledig is uitgevoerd. Ten aanzien van de dataconversie verwachten wij dat de volgende punten inzichtelijk zijn: • Projectaanpak ten aanzien van de uitgevoerde conversie; • Uitgevoerde proefconversies, eventuele bevindingen en opvolging hiervan; • Finale conversie. Ten aanzien van de finale conversie dient inzichtelijk te zijn dat alle data die geconverteerd worden juist, tijdig en volledig in de systemen terecht zijn gekomen. Dit kan inzichtelijk worden gemaakt door aansluitingen te maken tussen de oude en nieuwe situatie. Verder is het van belang dat inzichtelijk is welke handmatige opschoning van data eventueel heeft plaatsgevonden.
Afhandeling en impact incidenten	De nazorgfase betreft de fase nadat de conversie is uitgevoerd en uw organisatie de nieuwe applicatie in gebruik heeft genomen. Tijdens conversie en nazorgfase kunnen zich incidenten voordoen die impact hebben op de betrouwbaarheid van de gegevensverwerking. Derhalve is het belangrijk dat incidenten worden vastgelegd en dat de afhandeling van incidenten inzichtelijk wordt gemaakt, zodat kan worden vastgesteld wat de impact is op de betrouwbaarheid van de gegevensverwerking en de controle over 2024.
Gewenste informatie ten aanzien van uitgevoerde dataconversie.	In het kader van de jaarrekeningcontrole is het noodzakelijk dat ten aanzien van bijvoorbeeld onderstaande punten de juistheid en volledigheid van gemigreerde data kan worden vastgesteld: • Eindbalans in Decade (op rekeningniveau) is gelijk aan de beginbalans (op rekeningniveau); • De boekwaarde (en splitsing naar aanschafwaarde en cumulatieve afschrijvingen) van de materiële vaste activa dient gelijk te zijn aan de boekwaarde (en splitsing naar aanschafwaarde en cumulatieve afschrijvingen) van de materiële vaste activa; • De afschrijvingstermijn (economische levensduur) dient gelijk te zijn aan de afschrijvingstermijn; • De debiteuren- en crediteurensubadministratie is gelijk aan de debiteuren- en crediteurensubadministratie (inclusief factuurdetails zoals factuurdatum en uiterste betaaldatum teneinde afloop van beginsaldi op factuurniveau inzichtelijk te houden); • Crediteuren- en cliëntenstamgegevens (inclusief bankrekeningnummers) van de naar ERPx gemigreerde crediteuren dienen gelijk te zijn aan de crediteurenstamgegevens (inclusief bankrekeningnummers) van deze crediteuren in de oude systemen. Daarnaast dient inzichtelijk te worden gemaakt dat op het moment van migreren geen crediteuren (handmatig) zijn opgevoerd. (Bovenstaande opsomming bevat de belangrijkste conversiedata, maar is daarmee niet limitatief.)

Bijlagen

Bijlage A – SiSa-bijlage

Het is volgens de Nota verwachtingen accountantscontrole 2023 voorgeschreven dat wij de geconstateerde fouten en onzekerheden per regeling rapporteren door middel van onderstaande verplichte tabel. Deze tabel dient door uw gemeente samen met een aantal andere verplicht voorgeschreven verantwoordingsstukken voor 15 juli 2024 elektronisch bij het CBS te worden aangeleverd.

Nummer	Specifieke uitkering	Fout, onzekerheid of formele onrechtmatigheid	Financiële omvang in euro's	Toelichting fout/onzekerheid
A16	Bekostigingsregeling opvang ontheemden Oekraïne			
A18B	Bekostiging eerste opvang ontheemden Oekraïne door Veiligheidsregio's (SiSa tussen medeoverheden)			
B2	Regeling specifieke uitkering gemeentelijke hulp gedupeerden toeslagenproblematiek			
C32	Regeling specifieke uitkering ventilatie in scholen			
C55	Aanpak energiearmoede			
C56	Regeling huisvesting aandachtsgroepen			
C62	Regeling specifieke uitkering kwijtschelding gemeentelijke belastingen			
C92	Regeling specifieke uitkering Informatiepunten Digitale Overheid			
C94	Regeling houdende regels verstrekking specifieke uitkering aan gemeenten verduurzaming [….] van eigenaars, woonverenigingen en wooncoöperaties			
C97	Regeling huisvesting grote gezinnen vergunninghouders 2023			
C105	Regeling specifieke uitkering startbouwimpuls			
C210B	Meerjarige regeling specifieke uitkering flexibele inzet woningbouw			

Rechtmatigheidsoordeel specifieke uitkeringen (zoals blijkt uit de controleverklaring):	Goedkeurend
Strekking controleverklaring getrouwheid gehele jaarrekening:	Goedkeurend

Bijlage A – SiSa-bijlage (vervolg)

Het is volgens de Nota verwachtingen accountantscontrole 2023 voorgeschreven dat wij de geconstateerde fouten en onzekerheden per regeling rapporteren door middel van onderstaande verplichte tabel. Deze tabel dient door uw gemeente samen met een aantal andere verplicht voorgeschreven verantwoordingsstukken voor 15 juli 2024 elektronisch bij het CBS te worden aangeleverd.

Nummer	Specifieke uitkering	Fout, onzekerheid of formele onrechtmatigheid	Financiële omvang in euro's	Toelichting fout/onzekerheid
D8	Onderwijsachterstandenbeleid 2023-2026 (OAB)			
D14	Regeling specifieke uitkering inhalen COVID-19 gerelateerde onderwijsvertragingenonderwijsvertragingen			
D19	Tijdelijke onderwijshuisvesting ontheemden			
D23	Regeling eenmalige specifieke uitkering en subsidies lokale bibliotheekvoorzieningen			
E20	Regeling stimulering verkeersmaatregelen 2020-2021			
E44B	Tijdelijke impulsregeling klimaatadaptatie 2021-2027 (SiSa tussen medeoverheden)			
E84	Regeling stimulering verkeersveiligheidsmaatregelen 2022-2023			
F28	Tijdelijke regeling capaciteit decentrale overheden voor klimaat- en energiebeleid			
F43	Specifieke uitkering naderingsdetectiesystemen voor bestaande windturbines op land			
G2	Gebundelde uitkering op grond van artikel 69 Participatiewet_gemeentedeel 2023			
G3	Besluit bijstandverlening zelfstandigen 2004 (uitsluitend kapitaalverstrekking)_gemeentedeel 2023			
G10	Wet inburgering 2021_ gemeentedeel 2023			
G12	Kwijtschelden publieke schulden SZW-domein hersteloperatie kinderopvangtoeslagaffaire			
G13	Onderwijsroute 2022 deel gemeente 2023			

Rechtmatigheidsoordeel specifieke uitkeringen (zoals blijkt uit de controleverklaring):	Goedkeurend
Strekking controleverklaring getrouwheid gehele jaarrekening:	Goedkeurend

Bijlage A – SiSa-bijlage (vervolg)

Het is volgens de Nota verwachtingen accountantscontrole 2023 voorgeschreven dat wij de geconstateerde fouten en onzekerheden per regeling rapporteren door middel van onderstaande verplichte tabel. Deze tabel dient door uw gemeente samen met een aantal andere verplicht voorgeschreven verantwoordingsstukken voor 15 juli 2024 elektronisch bij het CBS te worden aangeleverd.

Nummer	Specifieke uitkering	Fout, onzekerheid of formele onrechtmatigheid	Financiële omvang in euro's	Toelichting fout/onzekerheid
H4	Regeling specifieke uitkering stimulering sport			
H8	Regeling Sportakkoord 2020–2022			
H12	Regeling specifieke uitkering lokale preventieakkoorden of preventieaanpakken			
H30	Specifieke uitkering versterking voor sport en bewegen, gezondheidsbevordering, cultuurparticipatie en de sociale basis 2023-2026			
H32	Regeling specifieke uitkering Meerkosten Energie Openbare Zwembaden			
H35B	Specifieke uitkering IZA-doelen 2023-2026 (SiSa tussen medeoverheden)			

Rechtmatigheidsoordeel specifieke uitkeringen (zoals blijkt uit de controleverklaring):	Goedkeurend
Strekking controleverklaring getrouwheid gehele jaarrekening:	Goedkeurend

Bijlage A – SiSa-bijlage (vervolg - Tozo)

Het is volgens de Nota verwachtingen accountantscontrole 2023 voorgeschreven dat wij de geconstateerde fouten en onzekerheden per regeling rapporteren door middel van onderstaande verplichte tabel. Deze tabel dient door uw gemeente samen met een aantal andere verplicht voorgeschreven verantwoordingsstukken voor 15 juli 2024 elektronisch bij het CBS te worden aangeleverd.

Nummer	Specifieke uitkering	Fout of onzekerheid	Financiële omvang in euro's	Toelichting fout/onzekerheid
G4	Tozo 1_fundamentele rechtmatigheidseisen			
G4	Tozo 1_belangrijke rechtmatigheidseisen			
G4	Tozo 2			
G4	Tozo 3			
G4	Tozo 4			
G4	Tozo 5			
G4	Kwijtschelding schulden Tozo in het kader van de hersteloperatie kinderopvangtoeslagaffaire – gederfde baten die voortvloeien uit kwijtschelden schulden levensonderhoud in jaar T			
G4	Kwijtschelding schulden Tozo in het kader van de hersteloperatie kinderopvangtoeslagaffaire – gederfde baten die voortvloeien uit kwijtschelden van achterstallige betalingen op kapitaalverstrekking in jaar T			

Rechtmatigheidsoordeel specifieke uitkeringen (zoals blijkt uit de controleverklaring):	Goedkeurend
Strekking controleverklaring getrouwheid gehele jaarrekening:	Goedkeurend

Bijlage B – Ongecorrigeerde controleverschillen

De hieronder opgenomen tabel met ongecorrigeerde controleverschillen is verstrekt aan het college en is als bijlage bij de Bevestiging bij de jaarrekening gevoegd. Wij hebben de ongecorrigeerde verschillen met het college besproken. Wij zijn van mening dat verschillen zoveel mogelijk door het college moeten worden gecorrigeerd, wij kunnen instemmen met de overwegingen van het college om deze verschillen niet te corrigeren, aangezien deze bedragen niet materieel zijn voor het inzicht van de jaarrekening. De geconstateerde fouten en onzekerheden ten aanzien van getrouwheid zijn lager dan de door u vastgestelde controletolerantie van 1% respectievelijk 3% van de totale lasten. Positieve bedragen hebben een positief effect op het resultaat, een bedrag tussen haakjes heeft een negatief effect op het resultaat.

Fouten (baten staan tussen haakjes)

Aard van de controleverschillen (x € 1.000)	€
Correcties voortvloeiend uit voortgezette controle	138
Correcties voortvloeiend uit voortgezette controle (kredieten 2023, balanseffect € 457k)	-
Project Grote Oogst verkeerd verwerkt onder reserves	230
Onjuiste afgrenzing subsidies (extrapolatie, werkelijke fout € 4)	(574)
Correcties voortvloeiend uit voortgezette controle (extrapolatie, werkelijke fout € 8, betrekking hebbend op kredieten, balanseffect € 457k)	-
Mogelijk te laag opgenomen tussentijdse winstneming grondexploitaties	(343)
Totaal ongecorrigeerde controleverschillen	-549
Effect niet gecorrigeerde controleverschillen voorgaande jaarrekening	469
Totaal per saldo	80

Onzekerheden

Aard van de controleverschillen (x € 1.000)	Getrouwheid
Hiervan is geen sprake	-
Totaal fouten	-

Bijlage C – Gecorrigeerde controleverschillen

De hieronder opgenomen tabel bevat alle afzonderlijk geïdentificeerde en gecorrigeerde controleverschillen (met resultaatimpact) boven de door ons gehanteerde rapporteringstolerantie van € 100.000 (en de overige door de gemeente zelf gedane aanpassingen in het natraject).

Fouten

Aard van de controleverschillen (x € 1.000)	**€**
Herrubriceringen transitorische posities	10.742
Herrubricering voorbereidingskredieten grondexploitaties	189
Totaal gecorrigeerde controleverschillen (herrubriceringen)	**10.931**
Vrijval onderhoudsvoorziening onderhoud openbaar groen	370
Dotatie voorziening riolering	-141
Dotatie voorziening achterstallig onderhoud Wegen	-2.512
Correcties voortvloeiend uit voortgezette controle (met resultaateffect)	-967
Correcties voortvloeiend uit controle SiSa's en aanpassing overlopende passiva (SPUK H4)	388
Nagekomen post inzake heffing BWB (door gemeente zelf gesignaleerd)	158
Overige aanpassingen in natraject (door gemeente zelf gesignaleerd)	78
Totaal gecorrigeerde controleverschillen (resultaateffect)	**-2.626**

Bijlage D – Controleaanpak

Controleaanpak en uitvoering
Wij voeren onze controle uit met een mix van systeem- en gegevensgerichte werkzaamheden en een mix van vaste teamleden en ingeschakelde experts. Daarnaast beschikken wij als organisatie over verschillende kwaliteitsborgingsmaatregelen. Dit geheel tezamen leidt tot een kwalitatief goede controle. In ons controleplan en dit verslag is voor elk bijzonder aandachtsgebied in onze controle terug te lezen wat de kernpunten in onze controle zijn geweest die hebben bijgedragen aan de kwaliteit in onze controle. Daarnaast gaan wij in de volgende paragrafen van deze bijlage nog nader in op de samenwerking met de andere accountants en de ingeschakelde experts. Onze controleaanpak is onder andere gericht op het in kaart brengen van de voor de jaarrekening van belang zijnde risico's.

Samenwerking met interne accountantsdienst/andere accountants
Voor de jaarrekening van de gemeente Bergen op Zoom maken wij gebruik van diverse verbonden partijen/gemeenschappelijke regelingen en uitvoeringsorganisaties. De samenwerking met Belastingsamenwerking West-Brabant en de Intergemeentelijke Sociale Dienst is van significant belang in het kader van de jaarrekeningcontrole. Wij hebben bij de accountants een review uitgevoerd op de werkzaamheden.

Inschakeling van interne / externe deskundigen
Wij hebben in het kader van onze controle geen gebruik gemaakt van de werkzaamheden van interne en/of externe deskundigen.

Verbonden partijen
Ten aanzien van de verbonden partijen van gemeente Bergen op Zoom hebben wij vastgesteld dat:
- de (significante transacties met) verbonden partijen toereikend zijn toegelicht in de jaarrekening en paragraaf verbonden partijen;
- geen sprake is van indicaties voor ongeautoriseerde significante transacties met verbonden partijen, welke indicaties geven voor fraude;
- geen sprake is van indicaties dat de van toepassing zijnde wet- en regelgeving niet is nageleefd.

Significante uitdagingen/moeilijkheden tijdens de controle
Er zijn geen significante uitdagingen/moeilijkheden geweest tijdens de controle.

Significante schattingsposten
De belangrijkste schattingsposten binnen de jaarrekening van gemeente Bergen op Zoom betreffen:
- waardering van uw vastgoed en vorderingen;
- waardering van uw grondexploitatie; en
- nauwkeurigheid en volledigheid van de voorzieningen.

Het college van burgemeester en wethouders is verantwoordelijk voor het maken van schattingen bij het opmaken van de jaarrekening. Als accountant van de gemeenteraad beoordelen wij deze door het college gemaakte schattingen. Op basis van de door ons uitgevoerde controlewerkzaamheden concluderen wij dat de gemaakte schattingen door het college aanvaardbaar zijn.

Bijlage E – Onafhankelijkheid

Bevestiging van onze onafhankelijkheid
Op grond van dit verslag zijn wij van mening dat wij in relatie tot uw organisatie, in overeenstemming met de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en artikel 24a van de Wet toezicht accountantsorganisaties (Wta), onafhankelijk hebben gefunctioneerd en dat de objectiviteit van onze oordeelsvorming in het afgelopen jaar niet is aangetast.

Kwaliteitsborging
Baker Tilly heeft diverse organisatorische maatregelen getroffen om haar onafhankelijkheid en die van haar medewerkers te waarborgen. Deze maatregelen omvatten onder meer:

- Jaarlijkse bevestiging van onafhankelijkheid door partners, professionals en ondersteunende stafdiensten.
- Cliënt- en opdrachtacceptatieprocedures, waaronder een beoordeling of er sprake is van mogelijk conflicterende diensten.
- In- en extern kwaliteitsonderzoek.
- Twee registeraccountants betrokken bij wettelijke controleopdrachten.
- Reviews door partners die niet betrokken zijn bij de opdracht ter waarborging van een deugdelijk / deskundig oordeel.

Op deze controleopdracht zijn geen specifieke maatregelen getroffen om onze onafhankelijkheid te waarborgen.

Schriftelijke bevestigingen
Wij hebben aan het management schriftelijke bevestigingen gevraagd in het kader van onze controle. Deze bevestigingen hebben betrekking op de verantwoordelijkheid van het management voor het opstellen van de jaarrekening, voor het volledig verantwoorden van transacties en voor het aan ons verschaffen van alle relevante informatie.

Wij hebben de schriftelijke bevestigingen van het management verkregen.

Bijlage F – Urenbesteding

Opbouw en inzet controleteam
Het controleteam heeft 1.474 uren aan de controle besteed. Het verwachte aantal te besteden uren was 900. In de onderstaande tabel zijn deze uren uitgesplitst naar functieniveaus binnen het team.

Overzicht bestede uren	Gepland	Werkelijk	Waarvan SiSa
Partner/ externe accountant	50	101	13
Senior Manager	150	237	25
IT auditors	200	200	0
Senior staff	80	430	248
Overige teamleden	420	506	0
Totaal	**900**	**1.474**	**286**

Op hoofdlijnen constateren we dat we fors meer uren hebben besteed dan gepland. De aanvullende werkzaamheden hebben grotendeels betrekking op het feit dat de aanlevering van onvoldoende kwaliteit was en we een groot aantal bevindingen vanuit de controle hebben geconstateerd. Daarnaast zijn de extra werkzaamheden in het kader van de SiSa-controles, opgelegd door het Rijk, omvangrijk. Deze zijn separaat in kaart gebracht in de tabel bovenin.

Contactgegevens

drs.
Extern Accountant

drs.
Senior Manager

Kantoorgegevens:
Baker Tilly (Netherlands) .
Postbus 3814
T: